

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 36

FÖRSTA KAMMAREN

1962

12 december

Debatter m. m.

Onsdagen den 12 december	Sid.
Svar på interpellationer:	
av herr Lundström ang. åtgärder mot mörkerolyckor vid vägtrafik	3
av fru Hamrin-Thorell ang. villkoren för statsstipendier till studerande å den s. k. sekreterarlinjen	5
Den svenska socialpolitikens inriktning m. m.	8
Kommersiell TV i Sverige	20
Anföranden i anledning av riksdagsarbetets avslutning	53

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 12 december	
Andra lagutskottets utlåtande nr 44, ang. arbetslöshetsförsäkring för fiskare	7
Tredje lagutskottets utlåtande nr 44, ang. bekämpande av hönstufus — nr 45, ang. vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig m. m.	7
Jordbruksutskottets utlåtande nr 29, ang. avskrivning, m. m. av stödlån till jordbrukare	7
— nr 35, ang. statligt stöd till förbättrad torrläggning av Kvismaredalen m. fl. områden i Örebro län	7
— nr 36, ang. utgifter å tilläggsstat I: jordbruksärenden	7
— nr 37, ang. överförande av fiskprisregleringsmedel till försäkringsfond för en erkänd arbetslöshetskassa för yrkesfiskare ..	8
Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 55, ang. den svenska socialpolitikens inriktning m. m.	8
Statsutskottets utlåtande nr 189, om utredning angående kommersiell TV i Sverige, m. m.	20

	Sid.
Konstitutionsutskottets memorial nr 23, ang. uppskov med behandlingen av vissa ärenden	52
Första lagutskottets memorial nr 45, ang. uppskov med behandlingen av visst ärende	52
Statsutskottets memorial nr 198, ang. tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1962/63	52
— nr 199, ang. uppskov med behandlingen av visst ärende	52

Onsdagen den 12 december

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Herr *Boheman* anmälde, att han åter infunnit sig vid riksdagen.

Ang. åtgärder mot mörkerolyckor vid vägtrafik

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet **SKOGLUND**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Lundströms interpellation angående åtgärder mot mörkerolyckor vid vägtrafik, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr Lundström har frågat mig om jag kan meddela när förslag kan väntas i anledning av den av fjolårets riksdag begärda utredningen om åtgärder mot mörkerolyckor i landsvägs-trafiken, förorsakade av att fordonsförare inte i tid varseblir på vägen stillastående fordon. Vidare har herr Lundström frågat huruvida jag — om så erfordras — vill medverka till att skyndsamma åtgärder mot mörkerolyckorna kan genomföras utan att den tidskrävande allmänna översynen av trafiklagstiftningen i Norden avvaktas.

Vid sin begäran om utredning i ämnet har riksdagen uttalat att utredningen lämpligen bör genomföras i samarbete med de nordiska länderna för att överensstämmande bestämmelser skall kunna tillskapas.

Som herr Lundström antyder är frågan föremål för behandling i Nordiska vägtrafikkommittén. Enligt vad jag inhämtat har man där övervägt spörsmålet men inte ansett sig böra taga mera definitiv ställning innan en dansk expertutredning i ämnet framlagt sitt betänkande. Detta väntas ske inom den närmaste tiden. Vidare har kommittén vid sitt ställnings-

tagande att beakta vad som på området sker inom den europeiska transportministerkonferensen, där en expertgrupp har frågan på dagordningen för nästa sammanträde.

Med hänsyn till vad jag här anfört är jag för närvarande inte beredd meddela, när det av interpellanten avsedda förslaget kan väntas och om frågan för förtursbehandling lämpligen bör utbrytas ur den pågående allmänna översynen av trafiklagstiftningen i Norden.

Herr **LUNDSTRÖM** (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret, samtidigt som jag måste beklaga att han inte ser sig i stånd att ge något av de besked som jag önskade.

Visst kan det vara förstäeligt att Nordiska vägtrafikkommittén vill se resultatet av vissa utredningar. Men eftersom både den danska expertutredningen väntas vara klar inom den närmaste tiden och transportministerkonferensens expertgrupp skall dryfta mörkerolyckorna på sitt nästa sammanträde, vilket väl inte kan vara alltför långt borta, tycker jag nog att man borde ha kunnat utlova en behandling av frågan inom vägtrafikkommittén inom en relativt nära framtid.

Nu är jag väl medveten om att den Nordiska vägtrafikkommittén arbetar under litet trånga förhållanden, vilket kan förklara att man inte kommit längre. Jag har därför deltagit i ett medlemsförslag till Nordiska rådet, vari föreslås en rekommendation till de nordiska ländernas regeringar att ge bättre resurser, ekonomiskt och personellt, till vägtrafikkommittén, så att utkastet till en gemensam nordisk vägtrafiklagstiftning kan ske utan dröjsmål. Jag hoppas att en sådan rekommendation inte skall förklinga ohörd, i varje fall inte hos den svenska

Ang. åtgärder mot mörkerolyckor vid vägtrafik

kommunikationsministern. Jag tror att detta är en mycket viktig sak om man relativt snabbt vill söka få en lösning på de frågor som i detta sammanhang är aktuella.

Beträffande den lagstiftning om varningssignaler för på väg stillastående fordon under mörker, som aktualiserats i min interpellation, vill jag erinra om att det icke blott är den danska utredningen som ger ledning. Av stort intresse är också att Tyskland och Frankrike, som redan har en sådan särskild lagstiftning för att förhindra kollision med tyngre fordon som på grund av motorstopp, punktering eller av andra skäl parkerat på väg i mörker, nu tycks vara beredda att utsträcka denna lagstiftning till att gälla alla motorfordon. Erfarenheten av hittillsvarande lagstiftning har lett till denna slutsats. Och när redan nu bestämmelserna i vissa europeiska länder är så stränga att svenska bilar vid inresa t. ex. till Schweiz och Italien måste vara försedda med varningstrianglar eller inköpa sådana vid gränsen, så understryker detta ytterligare den betydelse frågan måste ha för oss i Sverige. Ty sådana mörkersignaler måste vara än mer oumbärliga här än i Italien. Vi har väl cirka 30 procent mer mörkerkörning än vad man har längre söderut i Europa. Vi har längre perioder halka, med åtföljande ökning av bromssträckorna. Man brukar räkna med att bromssträckan vid halt väglag är åtta till tio gånger längre än vid gott före. Och då man i vägtrafikkommittén vill avvakta den danska undersökningen kan det vara skäl att erinra om att åtminstone i stora delar av Sverige gäller längre tid av mörkerkörning och dåligt före än i Danmark. Här har vi betydligt längre perioder med halt väglag. Dessutom har vi ett mycket mer kuperat landskap än vad man har i Danmark, vilket också har betydelse när man skall angripa problemet med mörkerolyckorna.

En så överensstämmande trafiklagstiftning som möjligt för hela Europa är ett viktigt önskemål. En gemensam trafiklagstiftning för Norden är ännu naturligare. Jag tycker att saken är så vik-

tig att Sverige, om den Nordiska vägtrafikkommittén drar alltför länge på hela frågan, bör kunna vidta speciella åtgärder för att bryta lös de spörsmål om mörkerolyckorna som jag aktualiserat i interpellationen och göra en egen lagstiftning.

Formuleringen av riksdagens beslut i följd, att utredningen skulle göras »utan tidsutdräkt och lämpligen genomföras i samarbete med de nordiska länderna», tyder jag så, att om samarbetet visar sig olämpligt, t. ex. genom att det inte kan ske »utan tidsutdräkt» såsom den svenska riksdagen har begärt, så bör utredningen kunna ske på annat sätt. Det skulle vara tacknämligt om kommunikationsministern ville i den andan följa frågans vidare utveckling.

Herr statsrådet **SKOGLUND**:

Jag vill gärna säga att jag är lika angeläsen som herr Lundström om att den här frågan inte onödigtvis fördröjs. Till den änden är jag beredd att ta kontakt med Nordiska vägtrafikkommittén och hemställa till den att den söker få fram ett förslag så snabbt som det över huvud taget är möjligt. Kommittén har klagat litet över tillgången till nödig arbetskraft, och för den skull skall vi också ta upp ett resonemang om på vad sätt man kan förstärka dess sekretariat.

Jag tror att man bör avvakta resultatet av den samnordiska prövningen innan den svenska riksdagen företar en ensidig aktion, men skulle ett förslag från Nordiska vägtrafikkommittén dröja alltför länge får vi naturligtvis ta upp frågan på nytt och se huruvida vi på svensk sida skall gå fram ensidigt eller inte. För dagen är jag dock inte beredd att säga någonting om detta.

Herr **LUNDSTRÖM** (fp):

Herr talman! Jag finner den komplettering av interpellationssvaret, som statsrådet nu har gjort, vara mer givande än det svar som statsrådet gav i sitt förra anförande. Det tillfredsställer mig mer, och jag ber att få tacka för det.

Ang. villkoren för statsstipendier till studerande å den s. k. sekreterarlinjen

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. villkoren för statsstipendier till studerande å den s. k. sekreterarlinjen

Ordet lämnades härefter till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet EDENMAN, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara fru Hamrin-Thorells interpellation angående villkoren för statsstipendier till studerande å den s. k. sekreterarlinjen, och nu yttrade:

Herr talman! Fru Ruth Hamrin-Thorell har i interpellation frågat, om jag vill ta initiativ till en omedelbar ändring av stipendievillkoren för de studerande, som väljer den s. k. sekreterarlinjen i Uppsala, så att dessa studerande i studieekonomiskt hänseende likställas med övriga studenter.

Jag vill då först i korthet redogöra för vad sekreterarutbildningen i Uppsala omfattar. Utbildningen — som f. n. har karaktär av försöksverksamhet — avser

1. S. k. ettårig fackkurs för studenter. Kursen kan uppdelas på två läsår med parallella halvtidsstudier vid universitetet och handelsgymnasiet. De flesta studerande väljer f. n. sådan uppdelning, vilken rekommenderas av utbildningsrådet.

2. Viss ytterligare utbildning vid handelsgymnasiet, bestående av kurser på kvällstid. Dessa kurser kan ej genomgås samtidigt med fackkurs på heltid.

3. Akademiska studier för fyra betygsenheter, varav minst två i ett ämne.

Under utbildningstiden för sekreterarkursen är den studerande således att betrakta antingen som elev vid handelsgymnasiet — under fackkursen — eller som universitetsstuderande eller, om den studerande väljer att dela fackkursen på två år, under denna tid som halvtidsstuderande vid handelsgymnasium resp. universitet och i övrigt som universitetsstuderande.

Den, som är elev vid handelsgymnasium, skall enligt nu gällande bestämmel-

ser åtnjuta studiehjälp från studiehjälpsnämnden. Den, som är universitetsstuderande, har tillgång till de studiesociala förmåner som administreras av statsstipendienämnden och garantilånenämnden.

Bakgrunden till interpellantens fråga är bl. a. de svårigheter som uppstått att förena två olika studiesociala system. Garantilånenämnden har i skrivelse med förslag till anslag till naturastipendier för nästa budgetår bl. a. hemställt om att reglementet för utdelning av statsstipendier vid universiteten m. fl. läroanstalter kompletteras med föreskrifter, som reglerar tiden för innehav av stipendium för studerande vid den akademiska sekreterarutbildningen i Uppsala. Nämnden har tidigare beslutit att dessa studerande i enlighet med gällande författningar skall erhålla studielån och stipendier som för universitetsstuderande med undantag för den tid under vilken studier bedrivs vid handelsgymnasium, varunder studielån och stipendier utdelas enligt allmänna studiehjälpsreglementet. I sin framställning föreslår nämnden, att längsta tiden för innehav av naturastipendium för dessa studerande begränsas till ett år i enlighet med principen om att tiden för innehav av naturastipendium skall inskränkas till halva universitetsstudietiden.

Jag vill för egen del erinra om att den ifrågavarande utbildningen ännu inte är slutligt utformad och att den nu arbetande studiesociala utredningen, som kan väntas framlägga sina förslag nästa år, har att utreda bl. a. samordningen mellan och avgränsningen av de olika studiesociala stödformerna.

I detta läge synes det mig därför rimligast att provisoriskt tillämpa det betraktelsesättet, att sekreterarutbildningen från studiesocial synpunkt uppdelas i två delar, nämligen en del för fackkursen med studiesocialt stöd som för studerande vid handelsgymnasium och en del för universitetsstudierna med studiesocialt stöd som för universitetsstuderande. I det fall att en elev vid sekreterarkursen väljer att dela fackkursen på två år bör han således kunna erhålla

Ang. villkoren för statsstipendier till studerande å den s. k. sekreterarlinjen

halvt studiesocialt stöd från såväl studiehjälpnämnden som statsstipendienämnd.

Min avsikt är att föreslå Kungl. Maj:t, att garantilänenämnden anmodas utfärda tillämpningsföreskrifter i huvudsaklig överensstämmelse med vad jag här anfört.

Jag vill slutligen tillägga, att i detta läge skulle varje annan form av längre syftande lösning ytterligare komplicera situationen och dessutom te sig orättvis för åtskilliga andra kategorier av studerande, bl. a. även för dem som valt att enbart studera vid handelsgymnasium.

Fru **HAMRIN-THORELL** (fp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framföra ett tack för svaret.

Sekreterarutbildningen i Uppsala är, som statsrådet också påpekar, en försöksverksamhet som kommittén för nya utbildningsvägar inom de filosofiska fakulteterna har ansett vara en lämplig väg för att utnyttja det s. k. humanistöverskottet. Då torde det vara ett allmänt intresse att detta försök utfaller så positivt som möjligt. Men en viktig förutsättning för att det skall kunna ske är naturligtvis att dessa studerande i ekonomiskt avseende likställas med övriga studenter. De har givetvis samma behov av en ordnad studieekonomi som alla andra, vilka en längre eller kortare tid studerar vid universitet. Saknas denna förutsättning måste hela försöksverksamheten bli snedvriden och kan knappast ge det fördelaktiga utslag som man i alla fall har hoppats på och som även statsrådet uttryckt en förhoppning om i en proposition vid föregående års riksdag.

Det är obestriddligt att stipendiemöjligheterna inte ter sig likvärdiga för dessa studerande, som dock skall ta fyra betyg vid universitetet, som för deras kamrater. Nuvarande bestämmelser och det sätt på vilket de tillämpats innebär att dessa studerande är direkt missgynnade. Därtill kommer att de har svårigheter att få statsgaranterade lån, om de

alls kan få några sådana. Det är faktiskt endast, om de gör en kringgående rörelse, som i sig innefattar endast halva sanningen om vad de tänker studera vid universitetet och hur länge de tänker studera där, som de har chans att få samma studielånmöjligheter som andra. Och det kan ju knappast vara tillrådligt att anvisa dem denna möjlighet. Om en fil. stud. förklarar att hon — i de allra flesta fall är det kvinnlig studerande det gäller — skall ta en filosofie kandidatexamen, så har hon chans att få tre års stipendietid. Men ingenting hindrar såvitt jag förstår denna studerande från att avbryta studierna vid universitetet, när hon tagit sina fyra betyg, och genomgå fackkursen vid ett handelsgymnasium. Då blir hon bättre ställd än den som börjar med fackkursen. Å andra sidan får den, som först tar sekreterarutbildningen och sedan fortsätter till en fil. kand., två års extra naturastipendier; och det är ju lika orimligt.

Hur man än vänder på detta kommer det inte att bli en rättvis lösning, så som bestämmelserna nu är utformade. Enligt utbildningsrådet för högre sekreterarutbildning i Uppsala omfattar den akademiska delen av denna utbildning två tredjedelar av filosofie kandidat-examen och utgörs av kurser för betyg till denna examen. Det finns väl då ingen anledning att bedöma studietiden på annat sätt än som tillämpas vid stipendiering för kandidatexamen. Såvitt jag vet inkräktar inte parallellstudier vid andra läroanstalter på stipendierätten för en fil. stud. vid ett universitet.

Vid uppläggningsen av denna utbildning har man varit angelägen att bl. a. få veta, om de som säger sig välja sekreterarvägen sedan fullföljer sina studier till en fil. kand.-examen. Försöksverksamheten avser dessutom att klarlägga, huruvida den i studierna ingående fackkursen lämpligast genomgås delad eller odelad. Men om det görs någon skillnad i ekonomiskt avseende mellan dessa båda kategorier, blir utslaget inte giltigt.

Eftersom det uppenbarligen finns behov av dessa sekreterare på arbetsmarknaden och det påtagligen lockar en del

Ang. villkoren för statsstipendier till studerande å den s. k. sekreterarlinjen ungdomar, som anser sig ha eller anses ha vad utbildningsrådet kallar små förutsättningar för universitetsstudier, att välja denna utbildningsväg, vilken ger dem möjligheter att avbryta sina studier och i form av en fackkurs få en god yrkesutbildning, så är det att beklaga att denna försöksverksamhet inte ges alla möjligheter att bli en verklig framgång.

Det förefaller vara stor risk att de 200 studerande, som redan valt denna väg, känner sig direkt vilseledda av de bestämmelser, som garantilånenämnden föreslagit och som Kungl. Maj:t sanktionerat. Det har redan hänt att studerande, som fått sig tilldelade naturastipendier, har blivit ålagda att betala tillbaka pengarna. I varje fall har de fått en anmodan att göra det; jag har inte kunnat kontrollera, om de verkligen har tvingats att betala tillbaka pengarna.

Längsta tiden för innehav av naturastipendier skulle begränsas till ett år. Statsrådets motivering för att naturastipendierna för dessa studerande skall begränsas till just ett år i enlighet med principen om att tiden för innehav av stipendier skall inskränkas till halva universitetsstudietiden är för mig obegriplig. Vanliga studerande har ju möjlighet att få stipendier under tre år, och enligt normalstudieplanen skall väl ändå inte en grundexamen inom den filosofiska fakulteten eller någon annan fakultet ta en tid av sex år. Varför skall man just diskriminera sekreterarna genom att ge dem bara ett år? Utbildningsrådet anser för sin del att naturastipendietiden skall bestämmas enligt samma grunder som beträffande övriga universitetsstuderande med undantag av att naturastipendier inte skall utgå under det första av de år, då de studerande bedriver fackstudier vid handelsgymnasium. Om studierna skall drivas parallellt eller inte, har visat sig vara en svårloöst fråga. Erfarenheten visar att det är svårt för de studerande att bedriva studierna parallellt och att de hellre delar upp studietiden vid handelsgymnasiet och universitetet på olika perioder.

Jag tar emellertid fasta på statsrådets uttalande om att sekreterarutbildning-

ens uppdelning ur studiesocial synpunkt i två delar — en vid handelsgymnasium och en vid universitet — är provisorisk. Till slut uttrycker jag den förhoppningen, att studiesociala utredningen, som alltså väntas framlägga sitt förslag nästa år, kommer fram till en rimligare bedömning av stipendiemöjligheterna för dem som väljer sekreterarutbildningen och således ger dem samma ekonomiska möjligheter som andra studerande vid universiteten.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 44, i anledning av väckta motioner angående arbetslöshetsförsäkring för fiskare, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om bekämpande av hönstyfus; samt

nr 45, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 29, i anledning av väckta motioner angående avskrivning, m. m., av stödlån till jordbrukare;

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statligt stöd till förbättrad torrläggning av Kvismaredalen m. fl. områden i Örebro län;

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1962/63, såvitt propositionen avser jordbruksärenden, jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överförande av fiskprisregleringsmedel till försäkrings-

Ang. den svenska socialpolitikens inriktning m. m.

fond för en erkänd arbetslöshetskassa för yrkesfiskare,

varvid utlåtandet nr 36 företogs punktvis till avgörande.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. den svenska socialpolitikens inriktning m. m.

Föredrogs ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 55, i anledning av väckta motioner angående den svenska socialpolitikens inriktning m. m.

I de likalydande, i vissa delar till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 513, av herr *Bengtson m. fl.*, och II: 587, av herr *Hedlund m. fl.*, hade hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen i enlighet med motionerna måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla, att Kungl. Maj:t ville

A. beträffande familjebildningen och familjefrågorna pröva åtgärder till förbättrad upplysning och rådgivning genom bland annat upplysningsskrifter, kurser, massmedia, införande av familjekunskap som skolämne och utbyggnad av rådgivningsbyråverksamheten;

B. beträffande barnuppfostran och barnavård utreda frågan om åtgärder för

1) förbättrad rådgivning till föräldrarna,

2) genomförande av hälsokontroll inom barnavårdscentralverksamheten av den psykiska hälsan samt för utbyggnad av den barnpsykiatriska verksamheten i övrigt;

C. beträffande skolväsendet utreda frågan om

1) utvidgning av skolans uppgifter för ungdomsfostran och karaktärsdanning samt härför erforderlig komplettering av lärarutbildningen,

2) ökad anknäytning till skolorganisationen av läkare, kuratorer och psykologer för regelbunden psykisk hälsokontroll, tidigdiagnostik och effektiva terapeutiska åtgärder;

D. beträffande arbetslivet i allmänhet utreda möjligheterna av

1) förbättrad yrkesvägledning och yrkesrådgivning inom ramen för skolkurator- och skolpsykologverksamheten,

2) inrättande av ett statens arbetsvetenskapliga forskningsråd att främja och samordna den arbetsvetenskapliga psykologiska och fysiologiska forskningen,

3) förbättrad personalvård och arbetshygien inom den statliga verksamheten;

E. beträffande kvinnornas situation i hem- och förvärvsarbetet pröva

1) åtgärder ägnade att främja utbyggnad och upprustning av lekskole-, daghems- och hemhjälpverksamheten samt förbättring av möjligheterna till rationalisering av hemarbetet,

2) frågan om utbyggnad av yrkesvägledning, utbildning och omskolning av hemmakvinnor, som — när barnuppfostran icke längre vore aktuell — ville skaffa sig förvärvsarbete;

F. beträffande den medicinska undervisningen pröva ökat utrymme för de psykosomatiska aspekterna, inrättande av ett psykosomatiskt laboratorium och poliklinik och övriga åtgärder att främja utvecklingen inom den psykosomatiska medicinen;

G. beträffande den medicinska rehabiliteringen utreda

1) frågan om utbildningen av speciella rehabiliteringsläkare,

2) frågan om åtgärder för en inventering av rehabiliteringsbehovet i landet,

3) frågan om inrättande vid centrallasarettens av rehabiliteringsavdelningar med egna överläkare tills vidare organiserade som öppna serviceavdelningar,

4) frågan om inrättande av professor i rehabiliteringsmedicin vid karolinska institutet förenad med överläkartjänsten vid arbetskliniken;

H. beträffande arbetsvården pröva skyndsamt utbyggnad av arbetsvården enligt arbetsmarknadsstyrelsens arbetsvårdspolitiska program särskilt med avseende på

1) förbättrad samordning mellan sjuk- och arbetsvård med utvidgad inbördes informationsverksamhet,

Ang. den svenska socialpolitikens inriktning m. m.

2) inrättande av centralt samordningsorgan för den skyddade verksamheten, med rehabiliterings-, driftteknisk och drifteknisk expertis och representer för huvudmännen,

3) inordnande av nykterhets- och fångvården i rehabiliteringsorganisationen;

I. beträffande de äldre i samhället prova

1) möjligheterna av ökat stöd till åldersforskningen,

2) möjligheterna för stat och kommuner att i ökad utsträckning anställa äldre arbetskraft,

3) ökad yrkesrådgivning och arbetsvårdsverksamhet för de äldre,

4) utvidgning av den skyddade verksamheten och sysselsättningsterapien för de äldre.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att de likalydande motionerna I:513 och II:587, till de delar de hänvisats till utskottet, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Axel Emanuel Andersson, Larsson* i Borrbj och *Magnusson* i Nennesholm, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av de likalydande motionerna I:513 och II:587 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte giva till känna vad reservanterna anført om miljöpolitiskt handlingsprogram m. m.

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! Vi har i vårt land kommit långt när det gäller människornas ekonomiska och materiella standard. Produktionen har ökat glädjande under de senare åren; den årliga ökningen är cirka 4 procent och mera under vissa år. Ännu starkare produktionsökningar har skett längre tillbaka i tiden. Detta har varit möjligt tack vare att vi har en utomordentlig arbetarstam i vårt land och duktiga företagare — vi har en hel rad människor, som intensivt ar-

betar för att föra vårt land framåt i materiellt avseende.

Detta har emellertid inte löst alla den enskilda människans problem utan har till och med i många avseenden skapat nya, vilket vi har påpekat i den motion som vi nu går att behandla. Det gäller problem som till sin karaktär kanske är svårare än dem som vi redan har löst. Inom socialpolitiken saknas en tredje dimension, nämligen den som gäller den enskilde medborgarens inre psykiska trygghet. Den stigande standarden i materiellt och ekonomiskt avseende har kunnat åstadkommas genom industrialisering, specialisering och rationalisering av näringslivet. Därutöver har den inkomstutjämnande socialpolitiken spelat en stor roll för fördelningen av det ökade välbudet. Dagens samhälle är föränderlighetens samhälle och kräver en snabb anpassning från den enskildes sida. Genom de snabba förändringarna har vi fått en materiellt högre standard, men vi har inte förmått att lösa de psykiska trygghetsproblem som följer med en sådan process.

De negativa yttringarna av dessa problem är väl kända och mycket omtalade i dagens samhälle. De kan sammanfattas under ordet »stress». Vi vet att i runt tal var tredje kvinna och var fjärde man i de arbetsföra åldrarna lider av psykisk ömtålighet, som till och med vid relativt måttliga belastningar ger anledning till nervösa besvär med därmed följande kroppsliga sjukdomssymptom. Det har beräknats att åtminstone var tredje patient som söker läkare lider av sådana sjukdomar, och det har uppskattats att cirka en tredjedel av all sjukfrånvaro — det rör sig för närvarande om 60 miljoner sjukdagar per år — är orsakade av dessa s. k. stresssjukdomar. Bakom allt detta ligger ett stort mått av mänskligt lidande och miljardförluster för samhället.

Det lönar sig så litet att spekulera över huruvida de snabba tekniska framstegen och den ökade effektiviteten är skuld till dessa problem eller om någonting annat är orsaken. Ett snabbt tekniskt och ekonomiskt framåtskridande

Ang. den svenska socialpolitikens inriktning m. m.

är önskvärt — det är ett oeftergivligt krav om vi skall kunna genomföra alla de åtgärder vi önskar. Centerpartiet vill inte på något sätt bestrida detta. Problemet är dock hur man skall kunna kombinera detta framåtskridande med en harmonisk anpassningsprocess för den mänskliga faktorn i sammanhanget. Det tekniska framåtskridandet får inte bli något självändamål, det får inte gå ut över den enskilda människan. Det tekniska och materiella framåtskridandet måste självfallet bli ett redskap för den enskilde att förbättra sin situation, annars är det egentligen inte något framåtskridande.

För att lösa dessa problem räcker det inte med tillfälliga åtgärder på det ena eller andra socialpolitiska området. Det krävs enligt vår mening ett socialpolitiskt handlingsprogram med syfte att skapa trygghet och trivsel på det psykiska planet som ett viktigt komplement till den ekonomiska trygghet, som i viss mån redan har tillförsäkrats oss.

I centerns partimotion har vi angivit riktlinjerna för ett sådant program. Vi är medvetna om att det är ett stort och omfattande fält, som vi försöker oss på att göra någonting åt. Men lika viktigt är att vi verkligen någon gång tar itu med det. Vi kan inte bara vänta och låta människorna psykiskt förstöras mer och mer. Det måste någon gång göras något åt det besvärliga problem, som stressen i vårt samhälle utgör. Det fordras en fortlöpande omgestaltung av samhället i en människovänlig riktning och det krävs en långsiktig planering.

De åtgärder för trygghet i vidaste bemärkelse, som centerpartimotionen har tagit upp till diskussion, kan sägas gälla miljön i olika avseenden — hemmet, skolan, arbetsplatsen etc. — och likaså hjälp åt de individer som drabbats av psykiska och fysiska handikapp, så att dessa så långt som möjligt skall kunna återanpassas för normala levnadsförhållanden.

Det bör understrykas, att alla dessa problem om miljöpolitiken inte kan lösas på en gång. Det har vi sagt ifrån i motionen. Vad vi avsett är att angiva

riktlinjerna för ett framtida socialpolitiskt handlingsprogram samt att framlägga en serie konkreta förslag, som redan i dagens läge är ekonomiskt och praktiskt genomförbara och som utgör ett steg i riktning mot slutmålet.

Socialpolitiken har tidigare inriktats på rent fysiska åtgärder för att förbättra den enskildes ekonomi och materiella situation. Vi vill understryka, att vi inte alls kritiserar allt det som tidigare har skett i form av trygghetsskapande åtgärder. Under en lång rad av år har vårt parti varit initiativtagare och medverkat till genomförandet av dessa åtgärder. Det utesluts på intet sätt genom det förslag vi nu har fört fram. Det har i dagens läge gällt att garantera varje medborgare en skälig grundtrygghet. Det torde inte heller vara många i dagens samhälle, som förnekar betydelsen av den svenska socialpolitiken, som i sig själv har varit en av de viktigaste drivkrafterna för välbefinnandets utvecklingen. I dagens samhälle, vilket jag nyss nämnde, träder en ny typ av problem i förgrunden, vilket vi har velat framhålla. Det är fortfarande viktigt att fortsätta med de mera fysiska socialpolitiska åtgärderna, men det bör också skapas förutsättningar för den enskilde att själv med ett positivt stöd från samhället söka anpassa sig till det samhälle vi nu lever i.

Jag skall inte gå in i detalj på alla de konkreta förslag som vi tagit upp i motionen. De finns redovisade och sammanfattade i slutet av motionen. Det är bara mera i princip jag vill nämna något om dem.

Det moderna samhället kräver inte bara en högre beredskap från den enskildes sida för att utstå påfrestningarna i hemmet, i skolan och i arbetslivet, utan det kräver också en större anpassningsförmåga. Vi lever ju i ett samhälle som ständigt förändras. Principen för alla de åtgärder som föreslås i motionen är att det hela tiden är den enskilde, som själv skall svara för den anpassningen. Den enskilde skall själv klara av den besvärliga samlevnaden med andra människor, men det är samhällets skyldighet att på allt sätt göra honom beredd

Ang. den svenska socialpolitikens inriktning m. m.

att lösa dessa problem. Ovanför den direkta grundtrygghetsnivån måste socialpolitiken ges en mera låt mig säga förutsättningsskapande karaktär. Den enskilde måste ges hjälp till självhjälp i form av råd, undervisning och terapi, så att han får möjligheter att efter sin förmåga och fallenhet göra det bästa av sin tillvaro.

Det skulle kunna ges många exempel på de svårigheter som en individ möter i vårt samhälle. Den som ser en film, som jag tror har titeln »Stress», kommer att märka hur en uppväxande individ behandlas på olika sätt, när han i hemmet ständigt drivs framåt för att bli lika duktig som syskonen eller andra, som tas som exempel, hur han i skolan får förebärrelser för att han inte lyckats utföra en uppgift, som förelagts honom och som hans förutsättningar inte räcker till för att klara av, hur han sedan i arbetslivet på samma sätt drivs framåt hårdare och hårdare — över huvudet tas det inte någon hänsyn till individen och hans förutsättningar i den hastiga takten. Bilen, villan, resor till Mallorca och andra platser — allt detta gör att individen pressas allt hårdare, kanske på bekostnad av något som är betydligt viktigare, nämligen ett lyckligare och mera harmoniskt liv.

Jag skulle kunna ta ett enda exempel från arbetsvårdens område, som vi har fäst uppmärksamhet vid i vår motion. Det är en undersökning som doktor Inghe gjort, där han funnit att bland de hjälpbehövande, som utredningen omfattar, behövde cirka 80 procent hjälp på grund av sjukdom och att mer än hälften uppvisade psykiska besvär. Socialhjälpstudien i Stockholm visade att det förelåg sjukdom hos 75 procent av de 1 366 socialhjälpfallen. I sin landsomfattande socialhjälpundersökning konstaterade L. Jonsson hos socialstyrelsen, att sjukdom orsakade hjälpbehov hos cirka 70 procent av de 4 020 hjälpfallen med en sjukdomsvaraktighet av ett år eller mer. Det är att märka att endast 316 av dessa fall, alltså mindre än 8 procent, verkligen blev föremål för arbetsvård. Det finns anledning att

förmoda att den sistnämnda siffran skulle ha blivit ännu lägre om inte socialstyrelsen hade aktualiserat tanken på arbetsvårdsåtgärder hos socialnämnderna.

Vi har företagit vissa åtgärder på arbetsvårdens område, men vi kan nog vara överens om att det finns mycket mycket mer att göra. Även på den punkten har vi i motionen föreslagit vissa konkreta åtgärder.

Av utskottets skrivning förefaller det, som om utskottet skulle ha resignerat inför den stora uppgift som vi har bragt på tal. Man har skrivit ihop ett utlåtande, av vilket det förefaller som om man vill undvika frågan. Man har hänvisat till vad som gjorts tidigare — det var nu i och för sig inte nödvändigt, ty det har motionen redan beaktat. Motionen har inte skrivits i blindo, motionärerna har inte glömt bort allt som gjorts inom svensk socialpolitik. Vidare skyller utskottet på brist på personal och brist på resurser i andra avseenden. Detta har också sagts i motionen. Vi är medvetna om dessa brister, men jag skulle vilja säga något paradoxalt, att vi hoppas att det alltid kommer att finnas brister i vårt samhälle, annars kommer vi att stanna upp i utvecklingen. Här är det en fråga om avvägning av vad vi skall använda de olika resurserna till. Vi har ökat produktionen och förbättrat socialpolitiken på den materiella sidan, men vi får inte glömma bort, att målet för vår strävan skall var att bygga upp ett samhälle som inte endast syftar till att skapa materiella förbättringar, om de i många fall får till resultat att människor blir nervvrak och skadade på olika sätt i psykiskt avseende. Bara den saken att svenska folket konsumerar för 150 miljoner kronor piller av olika slag på ett år är tillräckligt för att påminna oss om att det här finns ett fält, som är värt att uppmärksammas.

Herr talman! Motionen är omfattande, det erkänner vi utan vidare. Reservationen är också omfattande, och utskottet har också skrivit en liten smula om det hela. Det är ett stort problem vi tagit upp, men bara därför att det är så

Ang. den svenska socialpolitikens inriktning m. m.

stort får man inte hesitera inför det, utan verkligen börja företa sig någonting. Vi var medvetna om, när vi skrev motionen, att i den här frågan kan man inte fatta beslut ungefär som när det gäller att höja ett anslag. Vi anser det dock betydelsefullt, att denna fråga har tagits upp till debatt, och när den nu har slutbehandlats i år, kan vi vara övertygade om att oavsett om centern tagit upp frågan eller inte, så kommer vi alltmer att ställas inför dessa problem, som vi i längden inte kan gå förbi utan som vi måste ta upp. I annat fall kommer resultatet att bli att vi får allt sämre möjligheter att leva i harmoni och frihet från stress.

Herr talman! Jag anser att motionen inte skall behandlas på det sätt, som utskottet nu har behandlat den. Jag har den uppfattningen att vi i reservationen har använt en ganska mild formulering när vi skrivit, att riksdagen i anledning av motionerna borde i skrivelse till Kungl. Maj:t »ge till känna» vad som sägs i reservationens förslag till utskottsutlåtande, och jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Häri instämde herrar *Svanström* (cp) och *Jonasson* (cp).

Herr NESTRUP (fp):

Herr talman! Det är riktigt som föregående talare sade att denna centermotion är ytterst vittomfattande. Jag skulle nästan kunna kalla den ett helt socialt program. Det står ju också i reservationen: »I motionerna framhålles även att det rör sig om nationalekonomiska problem och folkhälsoproblem av allra största betydelse som med sina verkningar berör alla åldrar, yrkesgrupper och samhällsklasser.»

Därmed har man sagt ganska mycket. Motionen berör hela socialpolitiken, och sedan begär man här utredning över hela detta fält.

Det var inför detta som beredningsutskottet hesiterade. Om man för beredningsutskottet hade lagt fram linjer sådana som de som nu kommer fram i reservationen, hade kanske resultatet i

utskottet blivit ett annat. Man håller i reservationen inte längre fast vid utredningskraven på alla möjliga håll. Man hänvisar till att en hel massa utredningar redan är på gång. Det skulle väl då, enligt utskottets mening, vara ganska meningslöst att skicka i väg alla dessa frågor på utredning i en enda klump.

Vi tyckte att vi inte heller hade några större möjligheter att dela upp materialet. Motionen var för vittomfattande — herr Bengtson sade ju själv när han stod här, att den var vittomfattande, och det tyckte vi när vi skulle behandla den i utskottet. Jag är säker på att utskottsmedlemmarna delar min uppfattning när jag säger, att vi sympatiserar med oerhört mycket av det som kommer fram i motionen. Vi sympatiserar ännu mera med reservationens skrivsätt.

Jag vill här nämna några saker som redan är på gång och där man alltså faktiskt tidigare har tillmötesgått motionen. Kanske har det sagts något därom redan i motionen, men den tar upp utredningskrav i alla fall. När det gäller familjefrågor, barnuppfostran och barnavård har vi redan en betydande rådgivning och upplysning genom radio och TV, bildningsförbunden har kurser och vi har en ny läroplan för grundskolan. Av riktlinjer och anvisningar till denna framgår att samlevnadsfrågor skall få större utrymme i skolan. Det är väl där som vi skall få fram något om den psykologiska fostran, så att vi skall slippa stress i skolan i samma utsträckning som hittills.

Likaså har vi barnavård och familjekunskap som tillvalsämnen inom grundskolan. Familjerådgivningsverksamhet pågår redan, och den kommer att beredas större och större plats allteftersom kommuner och landsting går in för sådan. Vi har psykisk barn- och ungdomsvård, och åtskilliga befattningar har tillsatts för verksamhet inom detta område, men vi vet ju alla att svårigheterna på detta område beror på bristen på folk. Det råder brist på utbildade psykologer. Det råder också brist på utbildade psykiatriker.

Ang. den svenska socialpolitikens inriktning m. m.

Inom skolväsendet skall ungdomsfost-
ran och karaktärsdanning inta en mera
framträdande plats på läroplanen än
hittills.

Frågan om ett nytt skolverk har ock-
så tagits upp i en ny utredning. Det på-
går vidare en utredning om utbildning
av lärare, och där kommer man väl att
ta hänsyn till de synpunkter som fram-
förts i motionen.

Vad den allmänna hälsokontrollen be-
träffar så pågår en sådan på åtskilliga
håll i landet. Kanske mest omtalad är
den i Värmland, men den finns även på
andra håll. Om det skall bli allmän
psykisk hälsokontroll kommer det att
krävas fler läkare, och sådana har vi
ännu inte — jag håller med herr Bengt-
son om att vi i detta fall har en brist.
Vi hoppas att denna brist skall avhjäl-
pas, men allteftersom samhället utveck-
las och fortlever och inte stagnerar
kommer det alltid att föreligga brist
inom vissa sektioner.

Vi har ju försökt öka tillgången på
läkare. Min uppfattning är att staten på
detta område ännu inte tagit ett till-
räckligt djupt grepp. Vi behöver ännu
fler läkare än vad nuvarande utbild-
ningskapacitet räcker till för.

Inom arbetslivet har vi mer och mer
gått in för yrkesval. Vi har yrkesväg-
ledning och sådant; den börjar redan i
skolan och får väl fortsätta också under
tiden närmast efter skolan.

Ecklesiastikministern har nyligen till-
kallat sakkunniga för en psyko-teknisk
verksamhet, och där är vi inne på pro-
blem som motionen alldeles speciellt
sysselsätter sig med, nämligen att vi
människor behöver botas psykiskt och
inte bara fysiskt. Och i det fallet är vi
nog tämligen väl överens. Det gäller ba-
ra att åstadkomma resurser och sätta in
dem på dessa områden. Några sådana
har vi ännu inte, men det kommer sä-
kert att skapas. En folkpartimotion som
avslogs för någon vecka sedan var inne
på precis samma område.

Arbetsvetenskaplig forskning pågår i
viss utsträckning. Problem beträffande
personalvård och arbetshygien försöker
man lösa inom organisationerna. Mycket

görs för kvinnornas hem- och förvärvs-
arbete. Jag tror inte det vore lämpligt
att sammanföra alla dessa frågor i en
enda stor utredning. Man kan, som vi
påpekade i folkpartimotionen, göra
punktangrepp. Det är säkerligen det
lämpligaste tillvägagångssättet. Jag för-
står inte herr Bengtsons åsikt att föra
samman dessa frågor i en stor utred-
ning. Jag kanske har missuppfattat ho-
nom, men jag tror att han — och det
framgår också av formuleringen i kläm-
men i reservationen — bara »vill ge till
känna».

Riksdagen har på förslag av statsut-
skottet och allmänna beredningsutskot-
tet begärt en allmän översyn av barntill-
syn och daghemsverksamhet. Vi har ock-
så behandlat motioner för underlättande
för kvinnorna att återinträda i förvärvs-
livet. Dessa motioner har på förslag av
allmänna beredningsutskottet överlämnats
till arbetsmarknadsutredningen. En
särskild beredning, familjebereidningen,
har tillkallats för att kartlägga och ana-
lysera olika problem i anknytning till
samhällets service för barnfamiljerna.
Allt detta är sådant som ingår i denna
stora motion och inte behöver bli föremål
för ytterligare utredning.

Inom den medicinska undervisningen
— som jag nyss var inne på — pågår
en upprustning. Min personliga uppfatt-
ning är att den inte är tillräckligt om-
fattande, men den kommer att bli större.
Vi behöver fler läkare för barn-
psykiatri, för ungdomsvård och framför
allt för rehabiliteringsvård. Därom är
vi fullt ense. På dessa områden behövs
inte heller några utredningar, men det
behövs att utbildning igångsättes.

Vad beträffar rehabiliterings- och ar-
betsvård har tillkallats en utredning,
som nyligen avlämnade ett betänkande
rörande utbildning av arbetsterapeuter.
Vi behöver åtskilliga sådana, och det är
att hoppas att det blir litet bättre fart
på detta område, så att behovet någor-
lunda kan täckas. Bara för ett tiald år
sedan var en arbetsterapeut någonting
mycket ovanligt, och det fanns inte hel-
ler så stor efterfrågan på dem. Nu före-
ligger en oerhörd efterfrågan, och de få

Ang. den svenska socialpolitikens inriktning m. m.

utbildningsmöjligheter som finns kan inte tillfredsställa behovet. Inom detta område är man färdig att sätta i gång utbildningen. Där behöver alltså inget utredas.

Vad slutligen gäller åldringsvården, som tagits upp i motionen, har den behandlats åtskilliga gånger här i riksdagen under de senaste åren. Utredningar pågår även på detta område, vilka nu försöker komma fram till resultat. Åldringsvården diskuteras ju också litet då och då i riksdagens bägge kamrar, ganska ofta till och med.

På förslag av allmänna beredningsutskottet begärde 1960 års riksdag en översyn och kartläggning av åldringarnas vårdmöjligheter. Socialpolitiska kommittén, som fått i uppdrag att verkställa sådan översyn och kartläggning, kommer att inom en nära framtid ha slutfört detta arbete. Härigenom erhålles ett grundläggande material för åtgärder av skilda slag. Den arbetsterapeutiska utredningen har behandlat frågan om arbetsterapi och åldringsvård. Den skall allsidigt pröva de gamlas särskilda arbetsmarknadsproblem. Det mesta som har samband med åldringsvården i denna stora motion är antingen föremål för utredningar eller har utretts.

Sammanfattningsvis skulle jag vilja säga att jag rent personligen har mycket starka sympatier för motionen, men jag fann att det var en tämligen övermäktig uppgift att behandla den punkt för punkt inom utskottet — som väl ändå ett utskott bör göra. Någon har räknat ut att det fanns inte mindre än 59 huvudyrkanden och en hel del underyrkanden i motionen. Detta säger en hel del om vilket oerhört arbete som skulle ha nedlagts på behandlingen av motionen, om vi skulle penetrerat varje yrkande och sett efter vad som låg bakom och vad som kunde göras.

Jag är övertygad om — och i det fallet befinner jag mig på samma linje som herr Bengtson — att innehållet i motionen är utmärkt och att det om tre veckor är synnerligen lämpligt att komma igen på vissa punkter — det gäller här många punkter, där man kan göra en

god gärning och där man alltså kan göra en framstöt och försöka få riksdagen med. Det är mycket i motionen som är bra, men det har varit — som jag sett det — en omöjlig uppgift för ett utskott att behandla alla dessa yrkanden på ett anständigt sätt — därmed menar jag att utskottet bort penetrera vad som kunde göras på varje punkt och inte bara kluba och säga nej eller låta bli att diskutera det hela över huvud taget. En sådan behandling av motionen hade enligt min mening varit ovärdig. Vi har inom utskottet varit mycket positivt inställda till motionen, men vi har inte kunnat bifalla alla dessa yrkanden om utredningar — utredningar som i många fall äger rum eller redan är avslutade. Att lägga allt detta under en enda stor utredning, anser vi vara meningslöst.

Nu har reservanterna skrivit sin reservation på det sättet, att riksdagen hos Kungl. Maj:t »måtte ge till känna» vad utskottet anfört. Såsom yrkandet föreligger hade det kanske gått att få ett enigt utskott bakom en sådan skrivning.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr BENGTON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets ärade företrädare herr Nestrup har ställt sig sympatisk både till motionen och reservationen, och det finns därför inte så mycket att tillägga. Men det är ändå någonting som här är förvånansvärt, och det är allmänna beredningsutskottets behandling av frågan. Vi, som inte varit närvarande där, är en smula förvånade över att utskottets talesman så starkt understryker, att motionen är av så stor omfattning att man egentligen inte har kunnat ge sig in på att behandla den. Jag har inte hört den motiveringen någon gång tidigare — det kan tänkas att en sådan motivering kan användas, men den är något överraskande. Vi som inte varit med är också förvånade över att beredningsutskottet inte lyckats bli enigt i denna fråga, när utskottets företrädare här faktiskt ansett, att det funnits förutsättningar att skriva ihop ett enigt utlåtande. Det före-

Ang. den svenska socialpolitikens inriktning m. m.

faller vara en summarisk behandling av det hela.

Det kan vara en omdömessak i vissa fall, när det gäller att ta ställning till de frågor som här berörs. Utskottet säger, att vi har en betydande undervisning på familjerådgivningens område i television och sådant. Jag undrar just om det kan sägas, att det är »en betydande undervisning». Snarast skulle jag vilja säga att denna undervisning inte befinner sig så värst långt över försöksstadiet och att den inte har någon vidare omfattning. Det gäller en nyans hur omfattande man kan anse att undervisningen är, men jag anser inte att det är någon betydande undervisning som sker på detta område.

Vad gäller familjerådgivningen över huvud taget är den ytterligt ringa så som den förekommer. Den befinner sig väl också bara i starten, och någon verkligt omfattande familjerådgivningsverksamhet har vi inte.

När det gäller barna- och ungdomsvården har vi gjort mycket på det området, men det är mest på det fysiska området, som vi har vidtagit några åtgärder. I andra avseenden har vi inte hunnit med att göra så mycket.

Vi har i reservationen föreslagit en sak som jag tycker skulle vara av ett stort intresse i detta sammanhang, nämligen att vi skulle få ett statens arbetsvetenskapliga forskningsråd. Är inte detta någonting att söka beakta? Det är ju här fråga om ett jätteområde som gäller en forskning rörande alla som arbetar på olika sätt i vårt samhälle. Ett statens arbetsvetenskapliga forskningsråd skulle uppenbarligen vara önskvärt.

I och för sig har det varit glädjande att vi fått veta, att utskottet skrivit som det gjort därför att man faktiskt inte riktigt tyckt sig ha haft förmåga att ta itu med motionen på ett grundligt sätt. Herr Nestrup anförde också, att han för sin del personligen ansåg att vi borde återkomma. Det noterar vi med tillfredsställelse, ty den idé, som ligger bakom motionen, hade ju också herr Nestrups gillande. Hade det skrivits på ett annat sätt från utskottets sida, hade vi säkerligen kunnat nå fram till ett enigt utlåtande.

Men med den milda skrivning, som reservationen har, måste jag vidhålla att den borde kunna vinna kammarens bifall.

Fröken NORDSTRÖM (fp):

Herr talman! Om jag vid voteringen i kammaren i denna fråga kommer att rösta blankt, är det inte av en händelse och ännu mindre är det en olyckshändelse.

Såväl motionen som reservationen upptar frågor, som återkommer i folkpartimotioner och folkpartireservationer år efter år. Alltid har väl inte dessa — hittills åtminstone — fått centerpartiets stöd. Får de det hädanefter är det bra.

Jag kan nämna kravet på utökad undervisning i familjekunskap, på broschyr om äktenskapsbildning, rörlig pensionsålder och på forskning på arbetslivets område. Alla dessa är gamla kära folkpartibekanta, men är, såvitt jag kan minnas inte sådana frågor som just nu ligger under utredning.

Reservationen är enligt min mening, herr talman, i långa stycken både bättre tänkt och bättre skriven än utskottsutlåtandet. Reservationen liksom motionen är emellertid, som herr Bengtson påpekade, mycket omfattande. Om man vill vara litet elak, skulle man kunna säga, att den svävar ut över det mesta. I vissa frågor delar jag livligt reservanternas uppfattning, i andra frågor är jag fundersam och till några ställer jag mig avvisande. Som jag inledningsvis yttrade, kommer jag därför att avstå från att rösta.

Jag är glad över att herr Bengtson omnämnde dr Inghes utredning och socialvårdsutredningen i Stockholms stad. Den senare utredningen tillkom efter ett folkpartiinitiativ i Stockholms stadsfullmäktige. Båda dessa utredningar rekommenderas varmt till studium. De kan ge oss en annan syn på de medmänniskor, som behöver socialhjälp eller annat samhälleligt stöd, vilket, herr talman, är på tiden.

Ang. den svenska socialpolitikens inriktning m. m.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp):

Herr talman! Ursprungligen stod jag först på talarlistan i detta ärende. Att jag likväl inte uppträtt som förste talare, får väl skyllas på ett olycksfall i arbete. Jag vill gärna tillägga, att en stillsam förmodan, att jag redan börjat använda den sovvagnsplats jag har beställt, inte överensstämmer med sanningen.

Nu har ju ordningen blivit återställd, sedan det här har påvisats att folkpartiet som vanligt är det parti, som först tagit upp frågorna och därmed kanske resonemanget kan få föras från något andra utgångspunkter!

Bakom den motion som föreligger, finns en aktningvärd strävan att försöka kartlägga alla de problem, som sammanhänger med miljöfrågorna och med den mänskliga sammanlevnaden över huvud taget. Det gäller problem, som man stöter på dagligdags i sin egen verksamhet och som väl alla får beröring med. Det är problem, som ligger bakom debatten om man bör bo i höghus eller låghus. Det är problem som berör de människor, som efter omskolning skickas från Norrland men som sedan vänder tillbaka dit utan att få något stöd. Det är problem som skymtar i den utredning som konstaterar att inte mindre än 73 procent av de människor, som vill byta lägenhet, önskar göra det därför att de vantrivs i de bostäder de redan bebor. Det gäller över huvud taget problemen hur det framtida samhället skall byggas och vilken plats människan skall ha i detta. Framför allt är motionen ett uttryck för den uppfattningen att vi måste på något sätt återvända till en samhällsbyggnad, där den enskilda människan ställs mer i centrum och som tar mer hänsyn till mänskliga problem än som hittills har skett.

Om man tänker tillbaka något, måste man konstatera, att människan egentligen är ett ovanligt följsamt käril och kan anpassa sig även efter de mest svåra situationer. Man behöver bara gå till sig själv och tänka efter vad man upplevt under gångna år för att få klart för sig, att den mänskliga organismen har en väldig förmåga att acceptera nya

förhållanden och situationer och att utnyttja de möjligheter, som den mänskliga odlingen ger. Om det nu förhöll sig så över hela linjen, skulle det inte föreligga något problem. Tyvärr finns det emellertid alltid människor, som inte riktigt orkar med den press, som utvecklingen medför. Det är just dem det här gäller.

Man kan nog, när man läser utskottets utlåtande, inte komma ifrån att man inte bemödat sig om att ta det grepp på frågan i dess helhet, som motionen har försökt göra. Jag respekterar till fullo utskottets ställningstagande, men jag tycker nog — inte minst sedan jag lyssnat till de synpunkter, som anfördes av utskottets ärade talesman, herr Nestrup — att man stannat på halva vägen, att man hesiterat inför att fullfölja de tankegångar, som man förefaller ha varit inne på. Utskottsutlåtandet blir på något sätt ett halvgjort arbete, vilket i detta sammanhang finns anledning att beklaga.

Jag är alldeles övertygad om att man skulle ha tjänat denna sak i alldeles särskilt hög grad, om man på det sätt herr Nestrup antydde kunnat komma fram till ett enhälligt utlåtande, i vilket man fäst Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på dessa frågor. Det skulle ha blivit en opinionsyttring, som — utan att ta ställning till detaljerna och gärna med ett påpekande om i vilken utsträckning samhället redan tagit upp frågorna till diskussion eller avgörande — absolut inte skulle ha förfelat sitt mål, nämligen att fästa en allmän uppmärksamhet på det väldiga problemkomplex, som vi ju måste ta ställning till och lösa så fort detta är möjligt, om vi skall kunna utnyttja alla de möjligheter samhället bjuder och göra dem till var mans egendom. Enligt min mening rimmar det dåligt med riksdagens allmänna syn på alla dessa problem att man bildligt talat skakar av sig en kappa av frågeställningar med konstaterandet att man inte ansett sig kunna följa motionärerna ända till slut, när man likväl följt dem så långt som ju faktiskt har skett.

Det finns, som herr Bengtson redan

Ang. den svenska socialpolitikens inriktning m. m.

konstaterat, anledning att ta fasta på att man kan komma tillbaka. Det får man ju ofta göra i detta hus, och ofta lönar sig envisheten. Med ledning av den debatt som förts här tycker jag att man borde kunna komma fram till den samlade opinionsyttring på detta område, som riksdagen ändå förr eller senare måste göra — helst förr.

De i motionen uppräknade problemen är ändå liksom kontentan av det arbete som utförs på många områden här i samhället, en sammanfattning av det som ligger människorna allra närmast och som det är deras intresse att få ta ställning till och möjligen lösa.

Det har sagts här att vi inte har resurser. Nej, det är möjligt. Men det är också alldeles uppenbart att om vi skall ha fortsatt glädje av vad vi tar ur den samlade produktionen för vår lekamliga välfärd, måste vi också betala vad det kostar att reparera de skador som detta uttag ändå så småningom medför och lösa problemen så att människorna kan leva på ett riktigt sätt i det samhälle vi skapar. På den här punkten finns oerhört mycket att göra, det är alldeles klart.

Jag vill, herr talman, ännu en gång beklaga att beredningsutskottet inte ansåg sig kunna göra den samlade opinionsyttring, som i denna situation hade varit så utomordentligt värdefull. Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr ANDERSSON, AXEL EMANUEL, (cp):

Herr talman! Jag vill inte gå in på någon närmare diskussion om motionerna. Deras innebörd har klargjorts bra av herr Bengtson och herr Torsten Andersson. Men jag kunde inte annat än begära ordet när jag hörde herr Nestrup. Av hans anförande verkade det som om vi som sitter i utskottet inte skulle vara beredda att diskutera vare sig utredningsförslaget eller en allmän skrivning. Vi vädjade alla tre till utskottet att man antingen skulle begära utredning eller också skriva till riksdagen.

Herr Nestrup talade ju litet för mo-

tionerna, för att erkänna deras vikt, men han säger här att vi vidhöll kravet om utredning och att detta inte kunde tillgodoses eftersom det var en så stor fråga. Men vi erkände ju att frågan var stor. Vi ville dock icke att utskottet skulle lämna den utan åtgärd, utan vi ville att utskottet skulle skriva antingen till riksdagen eller till regeringen. Därför vidhåller jag nu mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr RINGABY (h):

Herr talman! Herr Torsten Andersson sade nyss att utskottet skakat av sig en kappa av frågeställningar och velat komma ifrån det hela. Det är inte fråga om en kappa, herr Torsten Andersson, det är fråga om en hel garderob. Jag tror man behöver sortera upp kläderna, så att varje plagg kommer på sin rätta plats. Varje delfråga måste penetreras i sitt rätta sammanhang.

Fröken Nordström sade att hon tänkte lägga ned sin röst i denna fråga, ty hon hade hittat en del folkpartiförslag i motionen. Det är alldeles klart att man på ett femtiotal förslag kan hitta folkpartiförslag. Vi kan nog hitta förslag från alla partier i denna motion, och då skulle vi kunna lägga ned rösterna allesammans.

Det är alldeles klart att bland så mycket finns en del punkter som man kan instämma i, men det finns också en hel del som skrämmer en smula. Det står om upplysningskrifter om hur människorna skall kunna ordna upp sina äkten-skapliga förhållanden. De skulle alltså få en massa broschyrer i sin brevlåda om hur man bör uppträda, och vi skulle ta till hjälp massmedia i olika former och vetenskaplig expertis för att tala om hur de bör klara upp sitt liv. Vi skulle också dela ut upplysningskrifter om hur man fostrar barn, och även i det fallet skulle TV och andra massmedia tas till hjälp.

Ja, det finns en hel mängd andra saker. Vi kan i motionen läsa att man inte bör stimulera en kvinna till förvärvsarbete om hon har hemmavarande barn

Ang. den svenska socialpolitikens inriktning m. m.

under tre år. Samtidigt tillfogas dock en brasklapp där det står att om hon av psykologiska eller ekonomiska skäl vill ha ett sådant arbete utom hemmet, då skall hon få ta det. Det blir ju mycket svåra gränsdragningar. Det finns väl alltid en psykologisk eller ekonomisk orsak för en kvinna som har ett litet barn hemma men ändå vill ta arbete.

Vidare yrkar man bifall till arbetsmarknadsstyrelsens förslag om att arbetsvårdsexpeditionerna skall förstärkas med 113 tjänster. Kungl. Maj:t har gått med på 40, och jag förmodar att regeringen utgått ifrån att arbetsvårdsexpeditionerna inte är utbyggda för att ta emot mera personal på en gång.

Motionärerna vill att man skall ordna gruppsamtal, klubbverksamhet och sådant med åldringarna och prata och ha det »mysigt» med dem. Men att få fram personal till detta är mycket svårt.

Som jag sagt kan man alltså instämma i mycket av detta, men jag skulle vilja rekommendera motionärerna att komma igen till ett annat år och då ta en sak i taget så att säga. Då blir det lättare att få en överblick över detta stora komplex. Att baka ihop det här till en kaka och göra en utredning skulle ta mycket lång tid.

Jag kan också omtala att när vi behandlade denna motion kunde vi inte skicka den på remiss. Vi visste helt enkelt inte vem vi skulle skicka den till. Vi hade fått engagera hela Sveriges organisationsväsende för att få svar på alla dessa frågor.

Jag vill alltså rekommendera motionärerna att komma igen med delmotioner i detta stora komplex, så kanske man inom rimlig tid kan lösa en del av problemen.

Herr ANDERSSON, TORSTEN (cp):

Herr talman! Det skulle egentligen inte finnas anledning att bemöta herr Ringaby. Ur hans anförande talar i hög grad oförståelse för dessa problem. Jag är alldeles övertygad om att herr Ringaby klarar sitt eget äktenskap utan broschyrer, men det finns människor i det-

ta land som befinner sig i en situation där allting rasar ihop kring dem och som skulle vara oändligt tacksamma om någon brydde sig om deras problem, även om det bara var i form av en broschyr.

Jag tycker inte att man bör bryta staven över de förslag som här diskuteras, utan jag tror att man bör behandla dem med förståelse.

Efter herr Ringabys anförande framstår det för mig mycket klarare varför utskottet kom till sin negativa slutsats.

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! Jag fick också den uppfattningen att herr Ringaby hade en ganska negativ inställning till hela frågan. I slutet av sitt anförande betygade han dock, att det fanns anledning för motionärerna att återkomma, och detta stred delvis mot vad han sade till att börja med.

Jag skulle vilja bemöta några av de saker han tog upp. Han talade om de gifta kvinnorna och deras arbete av psykologiska och ekonomiska skäl. Jag vill understryka att vi i princip menar att alltid individen i sista hand skall själv bestämma och ordna för sig själv. Vi har aldrig avsett att på något sätt tvinga, utan det är meningen att samhället skall stå till tjänst med de råd och den hjälp som kan behövas. Det är ingalunda fråga om att ingripa i människornas privata liv. Herr Ringabys argumentering på den punkten faller alltså. Gränsdragningen gör vederbörande själva.

Sedan talade herr Ringaby om grupper för åldringarna. Efter vad jag vet har vi just i år, möjligen också förra året, gjort glädjande framsteg i studieverksamhet bland åldringarna. Det finns speciella studiecirklar för åldringarna, som visat sig ha mycket stort intresse härför. Det är inte alls särskilt förvånande att man skulle kunna anordna någonting sådant. I vissa fall visar åldringarna mycket större intresse än de yngre.

Ang. den svenska socialpolitikens inriktning m. m.

Det skulle ha varit så besvärligt att remittera motionen. Ja, det är alltid tveksamt hur långt man skall remittera. I det här fallet tycker jag nog socialstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen borde ha fått yttra sig, och självfallet kunde man sedan gått mer eller mindre långt med remissinstanser. Så nog fanns det möjligheter, om utskottet nu tänkt sig sända motionen på remiss, vilket jag inte alls känner till.

Jag är förvånad över herr Ringabys inställning. Hittills har man förmärkt att människor dock har uppmärksamheten riktad på och i någon mån vill ta upp frågan om det stora problemet stress i vårt samhälle. Men herr Ringaby förefaller likgiltig på den punkten. Jag hoppas verkligen att andra tänker på att stressen är ett av vår tids jättestora problem, som vi måste ta itu med.

Fröken NORDSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag sade inte, herr Ringaby, att jag skulle lägga ned min röst därför att jag återfann folkpartiförslag i motionen. Jag kommer att göra det, därför att jag livligt delar reservanternas uppfattning i en del frågor, men jag är fundersam i en del andra och ställer mig i några fall avvisande.

Som ett tillägg till herr Bengtsons anförande kan jag påpeka att det inte behövs någon märkvärdig personal för att ordna cirklar och klubbar för de gamla. Sådant sköter de gamla allra bäst själva, bara vi ställer vissa resurser till förfogande, t. ex. lokaler, och hjälper dem i gång.

Till herr Thorsten Andersson vill jag slutligen säga att jag inte påstått att folkpartiet var först på plan med de frågor, som jag räknade upp. Det är väl ändå inte förmätet att konstatera, att de är spörsmål för vilka folkpartiet till och med under den korta tid, som jag har varit här, särskilt har engagerat sig. Som exempel kan jag nämna forskningen på arbetslivets område, där herr Nyman redan har gjort en del goda insatser.

Herr RINGABY (h):

Herr talman! Jag står ju bakom utskottets utlåtande, och jag vill säga till herr Bengtson, att om man läser utlåtandet kan man inte påstå att det är negativt. Jag är inte negativ till problemet stress. I denna debatt har stressproblemet kommit i förgrunden, och det är givetvis ett stort problem i vår tid. Men jag tror inte ett bifall till denna motion skulle mera verksamt bidra till att vi kommer till rätta med stressproblemet. Det skulle ta alltför lång tid för en utredning att penetrera alla dessa problem. Det var därför jag menade att man borde dela upp det hela i mindre delar och ta de mest väsentliga först i tur och ordning.

Beträffande remitteringen är det ju så att man vill höra de flesta organisationer som har med saken att göra. I det läget skulle vi fått gå till så många organisationer att vi ansåg det ogörligt. Mot problemet som sådant är jag däremot inte negativt inställd, men jag tror inte att reservanterna har någon patentlösning.

Herr NYMAN (fp):

Herr talman! När det gäller människans anpassning till samhällsmiljön behövs en helhetssyn på hennes förhållanden, inte bara de materiella och sociala, utan framför allt de psykologiska och mentalhygieniska yttringarna av denna miljö.

Jag tycker att motionen på ett förtjänstfullt sätt har försökt få fram denna helhetssyn, få fram en katalog över dessa olika miljöförhållanden och försökt komma fram med en hel del förslag, som också diskuterats i andra sammanhang här i riksdagen. Jag tycker dock att det bästa i motionen är att man pekar på de mentalhygieniska frågorna. Ser man på arbetsplatsens förhållanden, märker man att vi inte ens där har greppet om människan, när det gäller mentalhygien. Vi lyckas bra med att lösa tekniska och sociala frågor, men så fort det gäller de rent mänskliga är vi ytterst tafatta.

Jag undrar om inte den föreslagna forskningen inom det sociala området, som fördes fram i en motion i våras, skulle kunna ta hand om också de rent mentalhygieniska problemen, som följdverkningar av vår samhällsmiljö.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Torsten*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad allmänna beredningsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 55, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Andersson, Torsten*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 103;

Nej — 24.

Därjämte hade 11 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. kommersiell TV i Sverige

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 189, i anledning av väckta motioner om dels utredning angående kommersiell TV i Sverige och dels utnyttjandet av televisionens sändningsmöjligheter.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Ragnar Bergh* och *Sveningsson* (I: 143) samt den andra inom andra kammaren av herr *Nordgren m. fl.* (II: 183), hade yrkats, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t under beaktande av de i motionerna framförda synpunkterna måtte låta företaga en skyndsamt utredning i syfte att klarlägga förutsättningarna för och angiva formerna för en framtida kommersiell TV-verksamhet i Sverige.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* (I: 438) och den andra inom andra kammaren av herr *Wahrendorff* (II: 523), hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om tillsättande snarast möjligt av en utredningskommitté i syfte att allsidigt undersöka hur de framtida tillgängliga sändningskanalerna respektive sändningstiderna i TV lämpligen borde användas.

Utskottet hade i det nu ifrågakvarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att motionerna I: 143 och II: 183 samt I: 438 och II: 523 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herr *Boman*, fröken *Andersson* samt herrar *Axel Johannes Andersson*, *Nils Theodor Larsson*, *Källqvist*, *Virgin*, *Staxäng*, *Svensson* i Ljungskile, *Löfroth*, *Nelander* och *Turesson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 143 och II: 183 samt I: 438 och II: 523, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anført.

Reservanterna hade funnit vissa skäl kunna anföras till stöd för införande av kommersiella inslag i televisionen men vore dock icke beredda att framlägga ett konkret förslag härom. Reservanterna hade dock funnit det synnerligen angeläget, att en allsidig och förutsättningslös utredning i ämnet verkställdes.

Herr LARSSON, NILS THEODOR, (cp):

Herr talman! Frågan om kommersiell TV i Sverige och problemet över huvud taget rörande utnyttjandet av televisionens sändningsmöjligheter har tyvärr för närvarande fått något av kontroversiell natur. Man måste givetvis beklaga detta faktum, men samtidigt är det väl egentligen inte så mycket att förvåna sig över om meningarna i ett sådant här problemkomplex går isär. Det rör sig dock om ett alltjämt så gott som nytt massmedium, ett medium vars utveckling vi ännu endast sett början på och vars förutsättningar forskning och teknik snabbt kan komma att på ett revolutionerande sätt ändra och berika.

I och för sig är det därför inte så märkligt att statsutskottet i sitt utlåtande nr 189 har delat sig på två linjer. Samtidigt är det dock, herr talman, trots allt litet förvånande. Ty vad är det som motionärerna här har begärt? Jo, i motionerna I: 438 och II: 523 hemställes om en utredning i syfte att allsidigt undersöka hur de framtida tillgängliga sändningskanalerna respektive sändningstiden i TV lämpligen bör användas. I motionerna I: 143 och II: 183 hemställes vidare om en skyndsamt utredning i syfte att klarlägga förutsättningarna och formerna för en framtida kommersiell TV-verksamhet i Sverige. Kraven i dessa båda motionspar har, som alla kan se, avisats av statsutskottets majoritet, vilket onekligen är i hög grad förvånande. Man tycker nog att det visar brist på generositet och hänsynstagande gentemot andra grupper i sambället när dylika utredningskrav helt avvisas. Visserligen har så inflytelserika och mäktiga institutioner inom vårt samhälle som Landsorganisationen och TCO liksom också ledningen för Sveriges Radio ställt sig av-

visande. Samtidigt har emellertid praktiskt taget det samlade näringslivet i landet, företrätt av Industriförbundet, Lantbruksförbundet, Kooperativa förbundet och Köpmannaförbundet, ansett det vara angeläget att få till stånd en allsidig och förutsättningslös utredning.

Beträffande motiveringen för sitt ställningstagande har utskottsmajoriteten inte så mycket att bidra med ur egen fatatur. Utskottsmajoriteten nöjer sig med att i huvudsak hänvisa till att Kungl. Maj:t genom beslut den 16 november i år utfärdat tilläggsdirektiv för 1960 års radioutredning att utreda jämväl riktlinjerna för televisionens framtida utveckling. Det är ur den källan, tilläggsdirektiven, som vi har att hämta motiven för utskottsmajoritetens beslut att avstyrka motionärernas utredningskrav.

Jag skall, herr talman, inte fördjupa mig i dessa tilläggsdirektiv, som utfärdats av kommunikationsministern, även om det kunde vara ganska intressant att ta upp dem till närmare granskning. Det finns mycket som är förtjänstfullt i dessa direktiv, men de har samtidigt snävt avgränsat och bundit radioutredningen. Detta har också skett med motiveringar som i vissa stycken är ganska egendomliga. Statsrådet refererar uppfattningar av anonymt ursprung och ställer sig inte direkt som garant för uppgifternas riktighet. Ändå åberopas de som skäl för att utredning i vissa stycken vägras.

Redan i sin proposition nr 120 till riksdagen förebådade statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet att den kommande utredningen i första hand skulle sikta till en ekonomisk långtidsplan som kunde läggas till grund för statsmakternas ställningstagande rörande televisionens anslagsfrågor.

Det lät ju löftesrikt, och det föranledde bl. a. radiochefen att i sitt remissvar till statsutskottet, daterat den 28 april i år, yttra: »Motionärernas önskemål torde därigenom komma att bli tillgodosedda.» Ja, det väntade radiochefen, och han var inte ensam om att tro detta. I statsutskottets fjärde avdelning väntade man i det längsta med behandlingen av de här mo-

Ang. kommersiell TV i Sverige

tionsparen, eftersom man ville avvakta de förebådade tilläggsdirektiven. Litet till mans väntade vi nog också att statsrådet skulle, så långt det var möjligt, generöst låta utreda frågan om televisionens framtid i hela dess vidd, inkluderande ett tillmötesgående av motionärernas önskemål om utredning rörande reklamen och dess möjliga betydelse för TV-utvecklingen i vårt land.

Hur är det med TV och reklam i andra länder? Kan möjligen förhållandena ute i världen säga oss något om den utveckling på området som kan väntas? Accepterar man reklam i TV i andra länder, eller gör man det inte?

Svaret är att reklam i television i dag förekommer i 42 länder, därav 13 europeiska. I mitten av 1961 kunde man ta emot televisionsreklam i drygt 90 miljoner televisionsapparater av de drygt 100 miljoner som finns i världen. I nio tiondelar av apparaterna i världen var det alltså möjligt att lyssna till och se även reklaminslag.

I Schweiz, där man tidigare varit emot TV-reklam, överväges införande av reklam, och den holländska regeringen har för en månad sedan föreslagit att ett privat konsortium skall få disponera över två tredjedelar av sändningstiden på en andra kanal, som man snart skall införa. Detta konsortium skall bli i tillfälle att finansiera sin verksamhet just genom annonsering i TV. För närvarande förekommer inte kommersiell TV i Holland, men den holländska regeringen anser att det skulle vara nyttigt med införande av konkurrens, och i Holland önskar man undvika en höjning av nuvarande licensavgifter.

I det sammanhanget vill jag påpeka att man litet känsligt kan avlyssna av tilläggsdirektiven att statsrådet nog inte är alldeles främmande för en framtida höjning av licensavgifterna. Han pekar på att de varit orörda ända sedan 1956.

Den holländska regeringen tror också att reklam i TV kommer att stimulera det ekonomiska livet i landet.

Sådana är alltså förhållandena ute i världen denna höst, då kommunikationsministern i vårt land finner tiden inne

att, som han säger, ta upp mera långsiktiga överväganden beträffande televisionen och då han förbjuder den tillsatta utredningen att över huvud taget syssla med frågan, om TV-reklam kan ha eller kan få betydelse i detta sammanhang.

I själva verket presterar statsrådet redan i sina direktiv till utredningen en på förhand gjord egen utredning, vari han på ganska egendomliga vägar — om vilka jag nyss antydde något — kommit fram till att det är omöjligt att tänka sig reklaminslag i svensk TV, mänskligt att döma för all framtid. Den enda svagheten i denna grundmurade uppfattning som statsrådet röjer är när han på ett ställe i förbifarten säger, att skulle landet i framtiden genom inflytande utifrån inte kunna skyddas mot farsoten, så får saken tas upp till förnyad utredning då.

Jag får kanske här lov att inpassa en rent personlig deklaration. Vid syssländet med detta och andra närliggande problemkomplex har jag kommit till den uppfattningen att vi inte i längden kommer ifrån näringslivets allt starkare krav på att reklaminslag skall bli tillåtna också i TV liksom i övriga det moderna samhällets olika media. Den uppfattningen hävdade jag redan i debatten år 1956. Hela vår värld är invecklad i en starkt accelererande omstöpningsprocess, och ingen kan i längden med framgång rida spärr mot en världsomfattande utveckling, driven av i utvecklingen involverade krafter av sådan styrkegrad som här dokumenterats. Jag har för min del sagt mig att en utredning om dessa spörsmål, gjord nu och i tid, vore bättre än att senare plötsligt överraskas av en tvingande nödvändighet.

Det är uppseendeväckande vilken parallell som här föreligger när det gäller reklam i TV; jag tänker på högertrafikfrågan, så högaktuell i dag. Genom regeringens åtgärder dras det ut på tiden med spörsmålet, som näringslivet har väckt, om möjligheterna för reklam i TV. Vi skjuter på det när vi är i färd med att börja en långsiktande utredning om de ekonomiska problemen, om utbyggnadsprogram och om över huvud taget TV-verksamheten, program som

Ang. kommersiell TV i Sverige

syftar till lösningar inte bara för 1960-talet utan enligt statsrådets uttalande även långt in på 1970-talet. Vad en stor grupp initierade människor anser vara riktigt tillåter man inte utredning om i det sammanhanget. På samma sätt har man förfarit när det gäller högertrafiken. Det var regeringen som anbefallde folkomröstningen år 1955, och därigenom blev den frågan lagd på is till dess man nu, i december månad 1962, får någon dag eller några dagar på sig för ett plötsligt ställningstagande och avgörande av bindande karaktär. Jag vill här tala om att i det trubbel, som vi haft i vår grupp om detta problem, har jag för min del sedan 1954—1955 hållit min personliga linje och hävdad, att vi inte kommer ifrån högertrafiken. Det är en trafikreform, som måste genomföras även i vårt land. Vi kan icke vara skilda från den omgivande världen i det avseendet. Nu är regeringen inne på den linjen och vill ha alla parter stöd, och jag har för min del oförbehållsamt givit det vid de förberedande överläggningar som har hållits. Jag har velat säga detta i det här sammanhanget, och jag har kanske gjort det av en speciell anledning, därför att jag förstått av kommunikationsministern i privata sammanhang, att han tycker att jag är för litet med på hans linje, men jag kan vara det när han kommer med goda förslag.

Orsakerna till regeringens och majoritetens inställning att hårt och bestämt med maktens rätt tillbakavisa kraven på utredning ställer man sig givetvis undrande inför. Full klarhet därom är svårt att uppnå. En av orsakerna kan väl ändå antas vara den form för reklam i TV, som utvecklats i USA. Den har för oss alla blivit det stora spöket, och jag är övertygad om att ytterst få människor i vårt land skulle lämna sitt bifall, om det endast gällde att kopiera de amerikanska förhållandena och förebilderna. Men det vore väl egendomligt om vi inte skulle vara mäktiga att åstadkomma någonting själva, som kunde passa svensk smak och svensk inriktning. I varje fall skulle vi väl inte behöva vara rädda för en undersökning.

Situationen påminner faktiskt om människor som är rädda för att gå till doktorn. Skulle utredningen visa att det faktiskt är otänkbart att åstadkomma någonting för svensk smak och svenskt kynne passande, finge vi givetvis acceptera det, men utredningskravet borde nog kommunikationsministern ha släppt fram. Det hade omöjligen kunnat bli någon prestigeförlust, tvärtom.

En annan orsak kan möjligen ha varit en uppfattning om reklam i allmänhet, en ofta oreflekterad men ganska vanlig uppfattning, där reklam — var den än förekommer — betraktas som någonting rentav skadligt och i varje fall onödigt och kostnadsförhöjande.

Jag har personligen sett och upplevt ett land, som praktiskt taget saknade och då också kunde undvara all reklam. Jag tänker på Ryssland år 1955. Där fanns nästan inga annonser alls i tidningarna, knappast heller några bilder, neonljusskyltar förekom ytterst sparsamt, fönsterskyltningen i affärerna var synnerligen obetydlig och påver, ofta angav inte ens en enkel skylt butikens karaktär. Detta var möjligt i den knapphetens hushållning som kännetecknade konsumtionsvarusidan i det ryska samhället 1955. Jag förmodar att den numera större tillgången på konsumtionsvaror i Sovjetunionen har nödvändiggjort reklam för varorna eller någon annan form för upplysning av allmänheten angående varornas existens och användbarhet.

I det västerländska samhället med dess fantastiska överflöd på varor, varuslag och kvaliteter måste varan bjudas ut till den presumtive köparen. Vi accepterar att kostnaderna för distributionen inkluderar försäljningskostnader bland vilka ingår kostnader för allmänhetens upplysande genom reklam eller s. k. konsumentupplysning. Var går för övrigt gränsen mellan dessa båda former, reklam och konsumentupplysning? Konsumentupplysningen anses ju vara mera neutral. Man söker hålla varans ursprung anonymt. Oftast bärs kostnaderna för denna form av upplysning av samhällliga institutioner eller av organisationer.

Ang. kommersiell TV i Sverige

Vanligast är emellertid att varan själv, fabrikanter eller distributören får bära kostnaderna för allmänhetens vägledning fram till varan, särskilt om den är ny och ännu okänd. I varans pris måste ingå kostnaden för annonsplats, affischplats, montrar, montage och all framställning av reklammateriel. Detta gäller för enskild handel, hantverk och industri liksom för konsument- och producentägd handel och industri.

Vi kan inte gärna ställa reklam i stryk-klass jämfört med det som kallas konsumentupplysning. Men detta finner jag nog att statsrådet i viss mån gör i sina direktiv. Båda arterna eller formerna av upplysning fyller viktiga uppgifter i det moderna samhället.

Nu säger näringslivets folk: »TV är det billigaste och effektivaste reklammediet. Låt oss få använda det i någon mån; var så vänliga och utred i vad mån detta är möjligt. Vi är villiga att betala bra för oss och därmed även möjliggöra ett snabbare utbyggande av TV med rikare och mera fullödiga program.» Enligt min mening, herr talman, hade det varit en mera sant demokratisk, generös gest att tillmötesgå det utredningskravet.

Därmed ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation vi nödgats vidfoga statsutskottets utlåtande nr 189.

I detta anförande instämde herrar *Virginia* (h) och *Schött* (h).

Herr **JACOBSSON, GÖSTA**, (h):

Herr talman! Jag har för min del svårt att förstå den negativa inställning till kommersiell television som finns på så många håll i vårt land och som med sådan styrka framträder i utskottsutlåtandet och i kommunikationsministerns tilläggsdirektiv av den 16 november till 1960 års radioutredning.

Alla är på det klara med att man för att kunna sälja en vara måste tala om för den köpande publiken att varan i fråga finns till salu. De flesta är väl också medvetna om att den moderna

reklamen varit en starkt bidragande orsak till utvecklingen av den moderna massdistributionen och massproduktions- och sålunda varit en välståndsskapande faktor. Reklamen utgör helt enkelt en förutsättning för att den massproducerade varan, tillverkad i långa serier, skall kunna säljas till den stora allmänheten och för att den moderna distributionsapparaten med snabbköpsbutiker och varuhus skall kunna fungera smidigt.

Ingen har något emot annonsreklam i tidningar och tidskrifter. Ingen har heller någonting emot reklamfilmerna på våra biografier; tvärtom är ju dessa filmer mycket uppskattade. Men när det gäller ett så effektivt propagandamedium och reklammedel som TV utgör, då säger man nej. Annonssören tas emot med ärebetygelser av tidningsutgivare och biograföretag — han betalar som bekant bra för sig — men i den statskontrollerade televisionens heliga studiorum vill man inte släppa in honom, där anses han inte »salongsfäbig».

Televisionen skall enligt nuvarande målsättning förmedla information, samhällsdebatt, kulturstoff och förströelse. Man tänker sig att den i fortsättningen skall få ökade uppgifter inom bildnings- och studieverksamheten liksom när det gäller konsumentupplysning. Men den rena reklamen skall i framtiden liksom hittills portförbjudas. Om reklamen sägs det i kommunikationsministerns direktiv, att den visserligen har en given funktion att fylla i ett samhälle som vårt, med det ekonomiska system vi har, men man är rädd för att TV:s utnyttjande som reklammedium inte skulle få en övervägande positiv samhällsekonomisk effekt. Frågan därom anses så komplicerad att man inte ens vågar sig på en utredning i ämnet, trots att man eljest inte drar sig för att utreda vare sig det ena eller det andra.

Jag har frågat mig: Vad beror det massiva motståndet mot den kommersiella televisionen innerst inne på? Vari bottnar egentligen motståndet? Jag undrar om inte svaret ligger däri att de flesta av motståndarna har en mer el-

ler mindre omedveten men ingrodd mistro mot reklamfolk över huvud taget och är rädda för att åt dem upplåta det effektiva massmedium som TV utgör. Mark Twain har någon gång sagt att det är omdömeslösa lögnare som gjort att alla lögnare har fått dåligt rykte. Något liknande kanske gäller för reklamfolket. Omdömeslösa reklammakare har gjort att alla reklammän i vissa människors ögon har fått dåligt rykte. Man betvivlar deras sanningsenlighet, man tror inte att fyra kvinnor av fem blir skönare, om de tvättar sig med Lux-tvål. Man hyser kanske dessutom farhågor för att via TV-reklamen mer eller mindre misstänkta intressen skall vinna inflytande på opinionsbildningen bland den köpande allmänheten och, som det heter, bidra till kulturlivets förflockning. Man åberopar amerikansk TV som ett avskräckande exempel, och det är nog förstäeligt.

Uppriktigt sagt är jag nog också själv något rädd för den massuggestion som TV utövar. Jag är oroad av den allmänna likriktningsprocess som via TV äger rum med oss alla. Jag är också oroad över personkulten. Men, herr talman, min oro ligger inte på reklamens område utan gäller TV:s propagandamakt över huvud taget. Vad beträffar reklamen anser jag att de farhågor som man hyser är betydligt överdrivna. Reklam i TV skulle säkerligen ha en nyttig funktion att fylla i vårt ekonomiska liv. Den övervägande delen av all reklam är informativ och konstruktiv. Man har ett lojalt reklambudskap och bakom det samma ligger i regel en god produkt — den dåliga produkten sållas snart ut av sig själv — och reklamen handhas i allmänhet av ansvarsmedvetna och förståndiga människor. Vilseledande reklam kan åtkommas med lagregler om illojal konkurrens. Det finns ju dessutom möjligheter att förhandsgranska den reklam som släpps fram. Den internationella handelskammarens grundregler för god reklam kan därvid tjäna som rättesnöre, och annonsörerna som sådana behöver ju inte ha inflytande över själva huvudprogrammets utformning. I England och

Ang. kommersiell TV i Sverige i Tyskland tycks man ha kunnat relativt väl bemästra dessa problem.

Vi har i vårt land på många områden kunnat skapa de former som passar oss. Varför skulle vi då inte skapa en form för kommersiell TV som passar oss och det samhällsskick som vi omfattar och samtidigt låta näringslivet hjälpa till med finansieringen av den fortsatta utbyggnaden? Tittarnas skiftande intressen skulle kunna bättre tillgodoses om dubbelprogram genomfördes. Till saken hör också att den svenska allmänheten i grund och botten har en sund kritisk sans, varför jag tror att man skulle kunna låta den få det förtroendet att den skulle kunna ta emot kommersiell television. Den skulle säkerligen icke därav ta skada till sin själ. Till sist tror jag inte heller att det skulle skada med någon stimulerande konkurrens mot Sveriges Radio.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr PETERSON, ERIC, (fp):

Herr talman! Jag läste i går i tidningen att en författare hade skrivit en finstämd dikt som man sedan hade funnit vara skriven i Kina för omkring 1 000 år sedan. Det är en sådan situation som man kanske kan säga att jag står inför nu, när jag tittar i det papper jag har framför mig inför det anförande jag skall hålla, även om jag inte vill göra någon litterär värdering i den jämförelsen. Jag finner inte tillfället lämpligt att komma med upprepningar av vad som förut har sagts. Jag skall därför nöja mig med att med några exempel visa hur svårt jag anser det vara att ta ställning till frågan om kommersiell TV.

Jag skall börja med att citera några meningar ur Sveriges Radios remissvar i fråga om bl. a. kommersiell TV, där bolaget säger följande: »Bolaget vill däremot starkt hävda vikten av att målsättningen för radio och television även framdeles förblir att tjäna som förmedlare av information, samhällsdebatt, kulturstoff och förströelse och att programverksamhetens integritet förblir helt

Ang. kommersiell TV i Sverige

oantastad. Sveriges Radio tillmäter dessa synpunkter avgörande vikt. Erfarenheter från andra länder ger vid handen, att avsevärda risker föreligger i detta avseende vid vissa former av kommersiell television. Det äger sin riktighet att andra former som införts i vissa länder med radiosystem som i övrigt är organiserade på ett sätt som motsvarar Sveriges Radios organisation, hittills icke visat sig medföra allt för stora risker i detta avseende.

Gemensamt för dessa fall är att endast ett begränsat och avgränsat utrymme upplåts för reklam och vidare att reklamintäkterna, även om de är betydande, dock i relation till TV-företagens övriga intäkter är av underordnad betydelse.»

Detta citat från det föreliggande utlåtandet från Sveriges Radio visar bland annat att det finns system då det gäller kommersiell TV som innebär stora risker för programverksamhetens integritet, men också att det finns vägar att beträda som inte medför dessa risker.

Industriens och handelns representanter framhåller att TV är ett överlägset reklammedel som skulle kunna få en utomordentlig betydelse för utvecklingen. Utskottet däremot ifrågasätter värdet av reklam i TV men säger samtidigt: »Skulle dock — i motsats till vad i direktiven anges — den tekniska utvecklingen bli sådan att reklamprogram från utlandet, speciellt då från de övriga nordiska länderna, skulle kunna mottagas av större befolkningsgrupper i vårt land, bör från statsmakternas sida på nytt övervägas, vilka eventuella åtgärder som då bör vidtagas.»

En del anser att om vi skall ha reklam i TV, skall den reklamen ligga in om ramen för Sveriges Radios verksamhet. Andra menar att ett TV-bolag borde bildas, där näringslivet och staten samarbetade och där programmets standard skulle övervakas av ett neutralt och fristående programråd. Vidare anser en del att sändningstidens längd nu är fullt tillräcklig och att man i stället för att utöka densamma skulle gå in för att öka programkvaliteten. Andra menar att

ett program 2 måste komma snart och då med hjälp av kommersiell TV.

En annan fråga som varit uppe i debatten är tidningarnas ställning i händelse av kommersiell TV. Om detta säger statsrådet Skoglund: »Från åtskilliga håll har starka farhågor uttryckts för att införandet av ett reklamfinansierat televisionsföretag skulle få den verkan, att annonseringen i dagspressen påverkades i ogynnsam riktning och därigenom nedläggandet av dagstidningar påskyndades. I så fall skulle med fog kunna göras gällande, att reklam i televisionen försvagar möjligheterna till en rikt varierande offentlig diskussion och därmed försämrar opinionsbildningens villkor.»

TV-främjandet svarar så här på detta: »Sedan andra världskrigets slut har ett 50-tal svenska dagstidningar nedlagts. Denna utveckling har inte något med reklam i TV att göra.

Tillgänglig statistik från andra länder, där TV-reklam förekommer, samt utlåtanden från svenska annonsörer och ekonomiska experter bestyrker dessbättre ej farhågorna att annonserna i dagspressen skulle påverkas i ogynnsam riktning. I stället kan man räkna med att dagspressen behåller eller ökar sina annonsinkomster trots tillkomsten av TV-reklam, eftersom den totala reklambudgeten växer minst i takt med den ökade nationalprodukten. Bl. a. har det i andra länder visat sig att reklamen i TV följs upp med särskilda annonser i dagspressen, inte minst i de lokala tidningarna.»

Här kan man, herr talman, tala om olika uppfattningar, och det är sannerligen inte lätt för en lekman att ta ställning till frågan om kommersiell TV. Enligt min mening talar allt för en utredning av hela frågekomplexet. Det kan inte vara lyckligt att från utredningen avskilja ett av huvudalternativen i debatten.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr PERSSON, FRITZ, (s):

Herr talman! Herr Larsson beklagade att denna fråga har blivit kontroversiell.

Den har ju egentligen varit det länge. Riksdagen har ett par tre gånger förut tagit ställning till denna fråga, och det har då funnits riksdagsledamöter som haft en annan uppfattning än den som riksdagsbesluten har återspeglat.

Vidare ansåg herr Larsson att utskottet i sitt utlåtande egentligen inte har kommit med några andra synpunkter än dem som återfinns i de tilläggsdirektiv som statsrådet Skoglund har meddelat till 1960 års radioutredning. Jag tror att detta är alldeles riktigt. Vi som tillhör majoriteten tyckte att direktiven var så pass bra att det inte var någon mening med att vi ansträngde oss för att hitta på något bättre själva. Därför tog vi och refererade ungefär vad vi tyckte skulle kunna inrymmas i ett utlåtande. Det går väl för resten ofta till på det sättet. Några alldeles speciella nyheter återfinns ju inte heller i reservationen, om jag skall säga min innersta mening.

Sedan nämnde herr Larsson att majoriteten av de länder som har TV har infört kommersiell TV. Det är alldeles riktigt. Det stod i måndags i en artikel i *Expressen*, skriven av Hemming Sten, där han pekar på detta. En del av länderna har ansett sig tvingade att införa kommersiell TV därför att deras område berördes av andra länders reklam.

I detta sammanhang vill jag också ta upp det yttrande som herr Larsson här fällde då han nämnde, att statsrådet Skoglund uttalat sig på ett sådant sätt att man måste räkna med att frågan om kommersiell TV mänskligt att döma är begraven för all framtid i vårt land. Det förhåller sig inte på det sättet, ty i direktiven har herr Skoglund skrivit att om Danmark och Norge inför kommersiell TV kan frågan komma i ett annat läge även hos oss. Då får man ta upp den. Vi har ju också i utskottsutlåtandet särskilt tryckt på att en sådan situation kan inträffa. Efter vad jag har hört från framtående folketingsmän i Danmark och stortingsmän i Norge förhåller det sig så att ingen tänker på att införa kommersiell TV där. En folketingsman i Danmark sade till mig att han kan garantera att inte ens tio procent av de 179 ledamö-

Ang. kommersiell TV i Sverige
terna av folketinget skulle tänka på att gå in för en utredning eller annat som syftar till kommersiell TV. Och i Norge har jag talat med en stortingsman — jag kan inte direkt säga att han är partivän med herr Larsson, men han har ungefär samma uppfattning som denne i olika frågor — och han har förklarat att denna fråga inte är väckt. Det är ingen människa som tänker på att man skall utreda frågan om kommersiell TV i Norge. Ingen är anhängare av kommersiell TV. Nu vet jag emellertid inte om man inte kan ändra sig. Annars innebär ju herr Larssons uttalande att man kan räkna med att det aldrig blir kommersiell TV i Danmark eller Norge heller.

Herr Gösta Jacobsson säger att man kan jämföra den reklam man kan tänka sig i TV med den som vi har i tidningar och tidskrifter. Det är väl ändå en jämförelse som haltar en smula. Stig Ahlgren skrev en gång om TV att den demoniske välgöraren bestämmer inte bara var skåpet skall stå utan också var tittaren skall sitta. Det blir väl i allmänhet mycket besvärligare att dra sig undan reklamen i televisionen än den reklam som finns i tidningar och tidskrifter. Det blir besvärligare att komma undan TV-reklamen än filmreklamen, ty televisionen utnyttjas på ett helt annat sätt genom att den kommer direkt in i hemmen. Jag tror inte man kan göra en sådan jämförelse. Den är inte riktig, utan den haltar. När man sedan talar om näringslivets krav på kommersiell television, tar man väl till lite i överkant. Jag är inte övertygad om att hela det svenska näringslivet, om man därmed menar företagen och företagarna, är intresserat av kommersiell TV. Det är väl i huvudsak de stora företagen och de stora företagarna som är det.

Herr Peterson citerade ur Sveriges Radios yttrande en mening som finns återgiven i utskottets utlåtande. Jag vill bara påpeka att herr Peterson drar lite för långtgående slutsatser. Det står så här (jag kan gärna citera jag också): »Erfarenheterna från andra länder ger vid handen, att avsevärda risker föreligger i detta avseende vid vissa former av kom-

Ang. kommersiell TV i Sverige

mersiell television. Det äger sin riktighet att andra former, som införts i vissa länder med radiosystem och som i övrigt är organiserade på ett sätt som motsvarar Sveriges Radios organisation, hittills icke visat sig medföra alltför stora risker i detta avseende.»

Det är så det står i Sveriges Radios uttalande, och det innebär inte att man från det hållet har påstått att här finns former som inte medför några risker alls.

Nu har man ju i motionerna 143 i första kammaren och 183 i andra kammaren krävt en snabbutredning angående kommersiell television, och reservanterna går på den linjen. För min del anser jag att det finns en del bra synpunkter anförda även i den motion som väckts från högerhåll liksom kanske också i den som väckts från centerpartiets sida, fastän denna inte är så omfattande. Man konstaterar i högermotionen att det snabbt stigande antalet apparatinnehavare har medfört att inkomsterna av licensavgifter har ökat. Man har kunnat betala löpande utgifter, utgifter för anläggningar och även gjort fullständiga avskrivningar. Lån som man tog upp tidigare har återbetalats, och 1960/61 fanns ett överskott på närmare 34 miljoner kronor. Överskottet beräknas den 1 juli 1963 uppgå till 90 miljoner kronor.

Sveriges Radio har ju också sagt att man anser att det nu tillämpade finansieringssystemet med nuvarande licens tillgodoser televisionens behov under den närmaste femårsperioden. Pengar finns sålunda i tillräcklig utsträckning. Resurserna i övrigt räcker inte längre än ungefär vad de pengar som finns räcker till för, enligt vad man uppgivit bl. a. från Sveriges Radio. Man har alltså möjlighet att i den takt övriga resurser medger utnyttja de medel som finns, men man kommer inte längre, i varje fall inte mycket längre. Det föreligger alltså inget finansieringsproblem, som kan anses vara avgörande för bedömningen av frågan om reklam skall medges i TV, säger man i detta yttrande.

I direktiven räknar man med licensfinansierat färdigställande av P 1 och ut-

byggande av ett andra TV-program fram mot slutet av 1960-talet.

I motionerna har man emellertid anfört något annat som huvudargument än finansieringen. Man har ifrågasatt huruvida vårt land har råd att avstå från reklam i TV som instrument för att skapa kontakt mellan producent och konsument. I denna fråga säger Sveriges Radio — och det tycker jag är bra sagt, ty det är enligt min uppfattning riktigt — att behovet av reklam i televisionen för den svenska ekonomins utveckling inte kan fastställas genom en utredning. Det gäller en ekonomisk-politisk bedömning som Sveriges Radio inte ansett sig böra göra.

Hur mycket pengar reklamen skall ge behöver inte utredas. Ingenting tyder på att förhållandena är annorlunda än i andra länder. En sådan här utredning skulle under sådana förhållanden endast avse utformningen av de kommersiella reklamslagen, reklamtidens längd och reglerna för reklamen m. m. Den utredningen bör inte komma till stånd förrän man tagit ställning till den politisk-ekonomiska frågan, menar Sveriges Radio, och det är alldeles riktigt. Jag kan inte heller komma till någon annan uppfattning än att så måste vara fallet. I direktiven är man också inne på ungefär samma linje. Det sägs bl. a.: »För att kunna på förhand bedöma televisionsreklamens inverkan på samhällsekonomien måste man kunna ställa prognos dels hur denna reklam kommer att inriktas, dels hur köparen påverkas av en sådan reklam och dels hur detta i sin tur påverkar sparande, produktion och varuhandel. Dessa frågor torde i själva verket vara alltför komplicerade för att en utredning väsentligt skall kunna bidra till frågans klagörande. En sammanfattande värdering av olika verkningar måste dessutom alltid bli subjektiv.

Frågan om värdet ur samhällsekonomisk synpunkt av televisionsreklam måste sålunda lämnas öppen.»

I direktiven har utförligt behandlats frågan om hur en kommersiell TV skulle kunna vara utformad med till exempel två företag — ett licens- och ett reklam-

finansierat, eller två licensfinansierade företag — eller med bara ett, licensfinansierat, företag. Enligt min mening finns i direktiven så starka argument för den organisation vi nu har, att en övergång till något annat inte gärna borde kunna godtas. Jag tror för min del inte att en övergång till reklaminslag i TV skulle leda till att yttrandefriheten gagnades, att valfriheten för tittarna skulle ökas eller att programstandarden skulle förbättras. Det är sådana argument som ofta anförts.

Om de sakkunniga myndigheterna säger att vi har medel att bygga ut så långt resurserna tillåter, så är finansieringsfrågan klar, men sedan tillkommer de nämnda frågorna, som ofta framförts i debatten. Kan man nu med stöd av erfarenheter visa att yttrandefriheten, d. v. s. friheten att föra fram olika meningar i Sveriges Radio och TV, skulle vara mer begränsad än i andra länder? Jag tycker mig nästan ha läst mig till att det snarare är tvärtom. I länder med kommersiell TV, som t. ex. Amerika, innebär såvitt jag förstår finansieringssystemet risker för en utveckling i motsatt riktning. De kommersiella intressena vill givetvis bli så väl tillgodosedda som möjligt, och det blir ju ingen billig reklam. Detta torde väl snarast verka så att annonsörerna vill ha lättare program, som lockar så många TV-tittare som möjligt, samt reklaminslag i samband med dessa program. Därigenom blir också reklamen värdefullare eftersom den träffar fler människor.

Man har också menat att vår exportindustri om kommersiell TV infördes i vårt land härhemma skulle kunna förbättra sig så att man kunde få fram en god reklam i utländsk TV. Jag undrar om man har den erfarenheten att sådan reklam är en reklam i huvudsak för varor som vi exporterar?

Jag har här en uppgift som gäller fördelningen av reklamen i det brittiska kommersiella TV-företaget. År 1959/60 upptog reklamen där för livsmedel 35 procent — och herr Larsson har väl ingenting emot en sådan reklam, om den inte görs för danska varor, men det blir

Ang. kommersiell TV i Sverige

ju inte så i svensk TV — hushållsutrustning 18 procent, skönhetsmedel 10 procent, tvättmedel 9 procent, läkemedel 7 procent, tobak 5 procent, o. s. v. Detta är alltså fördelningen i England vad beträffar denna reklam. Jag är inte så säker på att det skulle bli mycket annorlunda, om vi inför kommersiell TV i Sverige. För att gynna avsättningen av våra varor på världsmarknaden tror jag inte kommersiell TV skulle ha någon betydelse.

Det har sagts att de inkomster som den kommersiella TV:n skulle ge skulle skapa möjligheter till bättre program, men det spelar ju inte någon roll, om de ökade resurserna kommer från licensmedel eller reklammedel. De kan medföra att man kan göra bättre program, den saken är tämligen klar. Men det blir väl ändå till slut konsumenterna som får betala detta. Näringslivet betalar ju inte denna reklam, om man med näringslivet menar företagen. Priset på en vara kommer att rätta sig bl. a. efter vad reklamen kostar.

Hur man än organiserar programmen, så blir reklam i TV störande. Så många som möjligt skall se reklamen, det är ju därför denna kommersiella TV-reklam är bättre än annan reklam. Men om man skall samla en större publik till programmen kan det hända att kvaliteten inte sättes i första hand. Om en sådan ordning införes kan man alltså räkna med att programmets kvalitet inte kommer att gagnas.

Det finns naturligtvis olika meningar om vad som är kvalitativt värdefullt, ty det är ju alltid en subjektiv värdering som ligger till grund för detta. En del människor vill kanske höra och se gudstjänster, en del musik — till och med klassisk sådan — andra vetenskapliga föredrag, många vill se idrott, och en del vill t. o. m. se boxning. Det vet vi alla.

Om man försöker anpassa programmen efter en sådan smakriktning, att man får så många TV-tittare som möjligt, är detta naturligt nog en helt demokratisk ordning. Majoriteten får ju sina önskningsuppfyllda. Däremot är det inte säkert att

Ang. kommersiell TV i Sverige

programmets kvalitet blir bättre. I varje fall får minoriteten sitta emellan, eftersom seriösa program i TV kanske inte kommer att framföras i lika stor utsträckning som tidigare.

Jag tillhör ju dem här i riksdagen, som kanske kan anses utgöra majoriteten, men jag tycker nog att minoriteten också bör ha sin rätt. När man från deras sida, som tillhör oppositionen, vill införa reklamslag i TV, vilket jag tror kommer att göra programmen sämre, kan jag alltså inte hålla med dem längre. När man hör diskussionerna här i kammaren, får man ibland intrycket att oppositionen går så långt att den nästan anser att minoriteten alltid har rätt. Det är samma uppfattning som kommer till uttryck i ett referat från ett möte med ungsocialister: Minoriteten har alltid rätt, beslöt ungsocialistiska klubben med överväldigande majoritet. Det är en uppfattning som jag inte kan ansluta mig till, men jag anser att man måste ta viss hänsyn även till minoriteten. Den hänsynen blir troligen begränsad, om man inför kommersiell television. Valfriheten kommer inte att gynnas. Jag är alldeles övertygad om att man nog får mer att välja på och får program med bättre kvalitet med den organisation som vi nu har. Jag erinrar mig den gamle filosofen Herakleitos från Efesos, som levde många århundranden före vår tidräknings början. Han var för aristokratisk för att bli kung, och yttrade bl. a. att människorna är som åsnor; de väljer hö i stället för guld. Men hade de inte haft både hö och guld att välja på, hade valfriheten varit än mindre. Jag är rädd för att de verkligen fina TV-programmen, guldklimparna, får stå tillbaka, om de kommersiella intressena träder i förgrunden. Dessa intressen önskar ju sådana program som så många som möjligt vill se.

I tidningen Expressen, som ju inte är direkt motståndare till kommersiell TV, kan man ibland hitta ett korn. Där citeras i måndagsnumret vad direktör Ingmar Ström skrivit i Stockholms stiftsbok. Enligt Expressen berättar han bl. a. om ett roande inslag i konkurrensen mellan

de två stora televisionsföretagen i Storbritannien. Det kommersiella företaget gör gällande att det har fler religiösa program än BBC. Härpå svarar BBC att »vi har fler biskopar än ni». Jag tror att vi kan ha lika många religiösa program och biskopar oavsett om vi har kommersiell television eller inte.

Jag vill sedan taga upp ett par uttalanden i reservationen. I denna sägs bl. a.: »Frågan om en kommersiell television bör nu enligt utskottets uppfattning klarläggas. Skilda alternativ synes därvid böra upptagas till prövning. Vid ett accepterande av kommersiell television borde samma allmänna riktlinjer kunna föreskrivas för denna som för verksamheten i övrigt. Reklaminslagen borde vara underkastade förhandsgranskning i en eller annan form samt följa allmänt accepterade grundregler för god reklam.» Hur skall detta ske? Det blir inte någon lätt sak att göra denna förhandsgranskning. Vidare anföres: »Med hänsyn till televisionsmidiets karaktär och dess förmåga att tränga in i hemmen och nå de vidaste grupper måste därutöver speciella begränsningar betraktas som nödvändiga.» Vad är det för begränsningar? Hur skall det se ut? »Höga krav skulle därför ställas på objektivitet och kvalitet. Politisk neutralitet skulle iakttagas och annonsörerna icke heller äga rätt att bestämma eller öva inflytande på själva programutformningen utan endast på reklaminslagen. Dessa skulle givetvis icke få vara av skadligt eller olämpligt slag, vartill torde få hänföras reklam för exempelvis alkohol- och tobaksvaror.» Det finns emellertid många andra varor, som kan anses skadliga eller hälsofarliga. Hur man skall kunna avgöra om så är fallet, vet jag inte.

Vidare anföres i reservationen att man bör uppmärksamma frågan om en kommersiell televisions inverkan på tidningsföretagens ekonomi. Herr Peterson yttrade här att man lagt ned tidningar förut, trots att det inte funnits kommersiell television här i landet. Det är enligt min mening ett dåligt argument. Reklam i en kommersiell television skul-

le medföra stora svårigheter för en hel del små tidningsföretag. Det kan inte vara nyttigt att dessa röster tystas undan för undan, ty debatten blir ju rikare och mer nyanserad, om det finns många tidningar, som kan yttra sig i olika viktiga frågor.

Enligt min uppfattning bör det program för televisionens utbyggnad, som angivits i direktiven, kunna godtagas av alla. Man skall bygga ut televisionssändningarna med program 2 så fort våra resurser det medger. Man skall förbättra konsumentupplysningen, försöka bygga ut en god utbildningstelevision, man skall försöka decentralisera programproduktionen och därigenom öka konkurrensen och valfriheten. Man skall försöka belysa televisionens inverkan på individen och samhället.

Jag kan inte finna annat än att vi har råd att använda televisionen som den kulturfaktor vi vid tidigare tillfällen tänkt oss.

Uppläggningsen av utredningsdirektiven återspeglar en positiv inställning till ett utnyttjande av alla våra möjligheter och resurser för att sätta televisionen i stånd att verka som en sådan kulturfaktor i all den utsträckning som är möjlig.

Jag skulle härtill vilja göra ett litet tillägg. Jag har tillgång till ett citat från en tidning som herr Larsson säkert känner till, nämligen Skånska Dagbladet, den 24 november. Där sägs att kommunikationsminister Skoglund har valt en riktig linje när han utfärdat direktiven till den Åmanska utredningen. Han säger nej till reklamtelevision, och det bör man vara tacksam för enligt tidningen. Såvitt jag vet är det även en hel del av herr Larssons partivänner, som är tacksamma och som menar att man kan nöja sig med de uttalanden, som görs i utskottets utlåtande.

Av vad jag anfört framgår att jag för min del inte anser att man skall göra en utredning av frågan om en kommersiell television. Sedan vi senast behandlat denna fråga, har det inte inträffat sådana ändrade förhållanden att det finns anledning att gå på den linjen.

Ang. kommersiell TV i Sverige

Skall det bli en utredning om att införa en kommersiell television, tycker jag att det först måste inträda en radikal förändring, som tvingar oss därtill.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LARSSON, NILS THEODOR, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Fritz Persson sade bland mycket annat att förhandsgranskning av de programslag det här gäller rekommenderas av reservanterna och frågade: »Vem skall göra det?» Ja, herr Fritz Persson, det är ju så att varje liten landsortstidning dagligen får göra en sådan förhandsgranskning av annonsmaterialet, innan det införes i tidningen, för att se till att inte någonting händer som passerar det otillbörligas eller olämpligas gräns. Jag är övertygad om att ledningen för Sveriges Radio eller eventuellt andra organ, som kommunikationsministern skulle behaga knyta till det verket, skulle kunna gå i land med en sådan uppgift. Detta skulle nog inte det hela behöva stranda på.

Sedan erinrades jag om min ensamhet och obetydlighet, då herr Fritz Persson talade om att Skånska Dagbladet den 24 november hade rekommenderat kommunikationsministerns linje och att sannolikt ett stort antal av mina gruppkamrater också befann sig på regeringens linje och inte delade min uppfattning. Det är alldeles riktigt. Jag vet emellertid inte om ens ståndpunkt blir sämre därför att den inte omfattas av så många som en annan ståndpunkt — därom kan vi nog tvista, herr Persson och jag. Jag fick av herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet i går en liten erinran om denna min ensamhet och mitt utjagande i öknen, och där hade jag utnämnts att vara en dissident. Dissidenter är ju sådana som inte helt bekänner sig till den allenahärskande kyrkan utan på vissa programpunkter avviker från det hela, och det är mycket riktigt så, herr statsråd, att jag nog är en dissident. Men jag har inte blivit det under herr statsrådets kommunika-

Ang. kommersiell TV i Sverige

tionsministertid, utan denna uppfattning hyste jag på statsrådet Sven Anderssons tid år 1956, då jag från denna pulpet diskuterade dessa problem med honom. Det är således inte någon personlig ovilja mot herr statsrådet som kommit mig att bli dissident. Men däremot har det visat sig att inom den grupp som jag tillhör — jag vågar inte gå längre än att bara antyda det — har det varit hårda meningsbrytningar. Man måste ju dock tillåta varandra att tänka och våga hävda en egen uppfattning — jag tror inte att det politiska livet eller samhällslivet i övrigt blir lidande på att det finns dissidenter.

Det är ju glädjande att herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet är här närvarande i vår kammare under denna debatt, ty vi har under den tidigare delen av debatten konstaterat att vad statsutskottets majoritet haft att anföra som motiv för sitt ståndpunktstagande varit ganska litet med undantag för det rika material, som man blivit försedd med genom herr statsrådets direktiv till 1960 års radioutredning. Vi har därför ägnat oss mycket åt skrifttolkning, och meningarna har varit mycket skiftande. Jag kan då passa på att påpeka — som jag nog har snuddat vid i mitt tidigare anförande — att statsrådet på sid. 19 i direktiven säger följande: »Såsom jag tidigare framhållit är det vid avvägningen gentemot de motstående intressena av programmässig natur televisionsreklamens eventuella värde för samhällsekonomin i dess helhet som bör läggas i vågskålen.» Fortsättningsvis framhålles på sid. 20 överst: »Det torde heller knappast vara möjligt att genom ytterligare utredningar skapa full klarhet i denna fråga», men på mitten av sidan står följande: »Frågan om värdet ur samhällsekonomisk synpunkt av televisionsreklam måste sålunda lämnas öppen.» Sedan kommer följande längre ner på sidan: »Med hänsyn härtill och då värdet av televisionsreklam samhällsekonomiskt sett är tveksamt synes mig klart övervägande skäl tala för att den programtid, som inom ramen för en balanserad program-

sammansättning bör avsättas till varuinformation, ägnas åt konsumentupplysning.» Sedan kommer i samma sammanhang på sid. 21: »Sammanfattningsvis vill jag i fråga om behovet av televisionsreklam för vissa delar av näringslivet framhålla, att jag från de synpunkter, som jag tagit upp och redovisat i det föregående, icke anser tillräckliga motiv föreligga för införande av dylik reklam» — och därmed är utredningen om reklam i TV klar.

Herr statsråd! Jag tycker att detta är litet kortfattat och litet hastigt expedierat. Nog kunde väl herr statsrådet ha visat litet större generositet gentemot näringslivet, när alla dess ledande organisationer bett om att få med TV-reklamen i den utredning, som herr statsrådet så förtjänstfullt tagit initiativ till.

Herr PETERSON, ERIC, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill upprepa vad jag förut sagt: Jag har inte tagit ställning till frågan om kommersiell TV.

Till herr Persson vill jag säga, att om jag citerat Sveriges Radio litet felaktigt, var det alldeles oavsiktligt.

Beträffande tidningarna *menade* jag ingenting, jag bara citerade två uppfattningar om tidningarnas ställning i händelse av kommersiell TV. Därmed ville jag bevisa hur svårt det är att ta ställning till frågan.

Herr PERSSON, FRITZ, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har för min del inte på något sätt påstått, att herr Larsson givit sig ut i öknen eller någonting annat sådant. Inte heller har jag värderat Skånska Dagbladet, jag har bara talat om vad man har skrivit i den tidningen vid det nämnda tillfället.

Jag kan också skryta med att inte ha ändrat mig. Jag har hela tiden haft den uppfattningen att man inte — om man på något sätt kan slippa ifrån det — bör ha reklamslag i TV.

Ang. kommersiell TV i Sverige

Sedan några ord om vad herr Larsson sade till statsrådet om direktiven. Förut har vi hela tiden fått höra att dessa var de mest omfattande man någon gång sett, och att det fanns så många klara ställningstaganden. Det var nästan som om direktiven var en hel utredning. Det har t. o. m. herr Larsson tyckt tidigare. Men nu tyckte han att de, åtminstone på vissa punkter, var alldeles för kortfattade. Jag skulle emellertid vilja anhänga, att det inte blir ytterligare ett häfte tilläggsdirektiv för att tillgodose herr Larssons önskemål.

Herr Eric Peterson har, efter vad han själv säger, inte tagit ställning till frågan om kommersiell TV. Men om man vill gå med på en utredning, måste man väl i viss mån ha tagit ställning. Många gånger heter det ju med rätta i kritiken från vissa håll, att vi tillsätter alldeles för många utredningar. Och varför skall man utreda något som man ändå inte vill ha genomfört?

Herr Peterson har inte heller tagit ställning när det gäller frågan om reklaminslagens inverkan på tidningarna, och eftersom han inte gjort det, kan jag inte komma med någon replik.

Herr LARSSON, NILS THEODOR, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Min replik skall bli mycket kort. Jag bara konstaterar att herr Fritz Persson visat god uppfattningsförmåga. Vad han här yttrat om långa och korta direktiv har varit rätt uppfattat.

Herr PETERSON, ERIC, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag trodde inte att det var jag som skulle göra utredningen, utan jag önskade att Sveriges riksdag skulle göra den, så att jag med ledning av den skulle få lättare att ta ställning.

Herr PERSSON, FRITZ, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara betyga att jag har uppfattat det mesta av vad herr Larsson sade, men ibland låter det som om han inte uppfattade vad jag menade.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Någon entusiastisk förespråkare för den kommersiella TV:n är inte heller jag. Därför skall jag inte föra någon argumentation mot utskottet eller herr Persson i själva sakfrågan för eller mot TV-reklam. Jag trodde nämligen inte att det var den frågan vi skulle avgöra nu. Den skall väl avgöras så småningom, när utredningen blir klar.

Samtidigt vill jag dock tillfoga att det är min grundmurade uppfattning, att hur vi än manövrerar, tränger sig den kommersiella televisionen fram förr eller senare. Att detta moderna kommunikationsmedel inte skulle kunna för framtiden tas i anspråk av en så viktig förutsättning för våra levandebetingelser som reklamen, det förefaller mig uppriktigt sagt ganska orealistiskt. Jag är däremot inte säker på att man bör införa kommersiell television nu, och inte heller är det klart på vilka villkor och under vilka förhållanden som den betalande reklamen kommer att få göra sitt inträde i televisionen. Men som sagt, det är inte detta vi skall avgöra i dag. Det är fråga om vi skall tillsätta en utredning, som skall undersöka under vilka villkor grunden skulle kunna läggas för en övergång till kommersiell television. Det är endast detta som reservanterna har begärt att man skulle utreda. Nu har kommunikationsministern avskrivit detta för överskådlig tid.

Herr Nils Theodor Larsson sade i sitt första anförande, att man i utskottet hade väntat i det längsta på att tilläggsdirektiven till den sittande radioutredningen skulle ges. Jag delar inte den uppfattningen, att utskottet bör vänta på regeringsdirektiv. Jag hade anledning att i ett annat sammanhang i går påpeka, att kommunikationsministern hade föregripit riksdagsbehandlingen och fattat beslut i en fråga, som förelåg till avgörande i riksdagen. Jag tycker också att det i föreliggande fråga hade varit rimligt att utredningsdirektiven hade fått vänta, så att riksdagen hade fått ge sin synpunkt på frågan innan direktiven lämnades. Att riksdagen i efterhand så att säga välsignar

Ang. kommersiell TV i Sverige

regeringens direktiv till någon utredning tycker jag saknar betydelse i sammanhanget. Är en fråga uppe till avgörande i riksdagen, kan säkert regeringen vänta de veckor det kan vara fråga om, så att riksdagens synpunkter verkligen kan tas i beaktande.

Detta är en principiell ståndpunkt som jag har och som inte endast hänför sig till denna fråga och inte heller endast till kommunikationsministern. Det har hänt flera gånger förut, att regeringen föregripit riksdagsbehandlingen med att fatta beslut strax innan avgörandet i riksdagen skulle fällas i en motionsfråga om samma sak.

Såvitt jag förstår har åtminstone statsministern tidigare varit intresserad av att man verkligen skulle utreda de problem som är aktuella i detta sammanhang. För någon tid sedan riktades från pingströrelsen en fråga till partiledarna om deras synpunkter beträffande ett eller flera radioföretag. Statsminister Tage Erlander svarade då bl. a. följande: »I detta sammanhang bör påpekas att en nu sittande radioutredning har till uppgift att utreda och lägga fram förslag till riktlinjer för radions och televisionens framtida verksamhet. De analyser och klarläggande undersökningar, som radioutredningen väntas lägga fram, kan man räkna med kommer att utgöra ett mycket värdefullt underlag för den samlade diskussionen om hela det problemkomplex, som man måste ta ställning till vid utformningen av den framtida radio- och TV-politiken.»

Jag tycker det är ett intressant uttalande i det avseendet, att statsministern förutsätter att här skall bli en utredning, som skall skapa grundval för bedömning av *hela* problemkomplexet om televisionens framtida utveckling. Hans förväntningar har nu regeringen själv och utskottsmajoriteten vägrat att infria. Genom tilläggsdirektiven begränsas utredningen, så att den inte skall gälla kommersiell TV. Därmed ger utredningen inte statsmakterna det underlag, som statsministern talade om, för en offentlig bedömning av hela denna fråga.

Jag vill i det sammanhanget säga, att herr Peterson i Linköping säkerligen inte är ensam om att vara tveksam. Många med honom skulle säkert utomordentligt värdesätta en saklig utredning av det slag som reservanterna här har begärt. Jag finner det säregnet och sällsamt, att inte statsministern i regeringen har vidhållit sin ståndpunkt och drivit sin mening att man borde skapa de klarläggande analyser och undersökningar, som han talade om tidigare. Detta är beklagligt även ur den synpunkten, att det finns vissa problem här — vilket även reservanterna pekar på — som är mycket betydelsefulla och behöver belysas. Här har frågan om tidningarnas ekonomiska framtid varit på tal. Jag är väl medveten om att frågan om reklam i television kan visa sig bli mycket allvarlig för tidningarna — kanske inte för de stora tidningarna, men för landsortspressen och för den medelstora landsortspressen i synnerhet. En utredning kan kanske inte klargöra precis hur TV-reklam skulle påverka dessa tidningars ekonomi. Men det bör i varje fall finnas vissa förutsättningar att ge ett sakligare och bättre underlag än man hittills haft för frågans bedömning.

Likaså tror jag det vore värdefullt att försöka analysera problemet om den mindre företagsamhetens förhållande till de stora företagen när det gäller TV-reklamen. Allt detta är ju viktiga saker, som faktiskt kan ha stor betydelse när man skall ta slutlig ställning till frågan om man skall ha reklam i TV eller icke.

Sedan jag läst en del av remissyttrandena och hört herr Persson måste jag ifrågasätta, om det inte hade varit klokt att ej blott låta TV-utredningen gå längre än tilläggsdirektiven utan också låta den omhänderhas av en särskild utredningskommitté. Det är väl möjligt att en sådan så småningom ändå kommer till stånd. Jag tror nämligen, att så intensiv som debatten i den här frågan är och kommer att förbli under en lång framtid, innebär det som skett genom inskränkningarna i tilläggsdirektiven

och genom utskottets uttalanden i dag bara att man försenar en utveckling, som i längden troligen inte kan förhindras.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Fru WALLENTHEIM (s):

Herr talman! I motionerna och i propagandan för reklam-TV framförs som ett av argumenten, att vi har en alldeles på tok för hög licensavgift. Om vi tillät betald reklam i TV, säger man, så skulle man få mer för pengarna eller kunna sänka licensavgiften eller båda. Jag skulle först vilja knyta några reflexioner till denna fråga.

Licensbeloppet fastställdes år 1956, och vi betalar i dag lika mycket som då. För 84:56 i 1956 års penningvärde ser vi ett till innehåll och variationerna betydligt utvidgat TV-program under 24 sändningstimmar. Reellt har de som pläderar för en sänkning av de 100 kronorna blivit väl tillgodosedda. Licensen motsvarar ett års prenumeration på Stockholms-Tidningen och två besök i månaden på en stockholmsbio — det ger också en intressant belysning av frågan.

I motion nr 183 pekar man på licensöverskottet för 1960/61: 33,7 miljoner, och det ackumulerade överskottet: 90 miljoner. Visst är det mycket pengar, men överskotten är skenbara. Sveriges Radio arbetar utifrån den av riksdagen beslutade självfinansieringspolitiken med en specialbudget för radio och en för TV. Sveriges Radio har liksom andra att hopspara medel för fonderingar och investeringar, som är många och dyrbara. Någorlunda hyggliga lokalförhållanden har vi för radion, men lokalproblemet är inte löst för TV. Vi måste lägga ner stora pengar på olika slags provisorier för att klara programproduktionen i dagens läge. Regionala arbetsdugliga enheter för TV byggs ut i den takt som mark- och andra förutsättningar tillåter. Företagets politik i det stycket sammanfaller till alla delar med de synpunkter som kommunikationsministern har uttryckt i direktiven.

Ang. kommersiell TV i Sverige

Den dyrbara tekniska apparaturen förslits fort, och det kommer oavslått nytt som man inte kan avstå från, om man vill hålla en god teknisk standard, och det fordrar alla.

Besparingarna hänger naturligtvis ihop med att sändningstiden är relativt begränsad. Fram till 1967 räknar vi med en ökning av tolv veckotimmar — det drar mycket pengar. För licensmedlen skall vi bygga ut nätet för program 1 och sedermera bygga ett nät för ett dubbelprogram.

Jag tror att den här uppräknningen — jag nöjer mig med den — belägger påståendet att överskotten är skenbara.

Sveriges Radios licensinkomster är vid internationella jämförelser tämligen ordinära. De behövs väl, och jag är angelägen att för min personliga del starkt stryka under att licenspengarna skall användas för att driva radio- och TV-verksamhet och inte till någonting annat.

I anslutning till talet i motion 183 om de alltför höga licensavgifterna har man fört in några ord om att man skulle kunna tänka sig en sänkning av de 100 kronorna till 80. Av tabellen på s. 11 framgår att en sådan sänkning med en femma i kvartalet skulle på fem år leda till ett underskott för TV på över 100 miljoner kronor.

Det här resonemanget om en sänkning tror jag mera är en upphängningsanordning för det följande resonemanget om reklam-TV än någonting annat. I fortsättningen går nämligen motionärerna helt över till hur man skall ge TV de behövliga pengarna. Man har en lång önskelista om vad de större slantarna skall användas till: mer påkostade program, längre sändningstid, snabbare utbyggnad av nätet, och allra längst ner har man satt upp en sänkning av licensavgifterna.

Det finns många ivrare för kommersiell TV, och de är väl hemma i taktiken. Jag tänker på det något fördomsfria utspillet av propagandan med uttalande av opinioner på olika håll i Norden i hopp om att om man bara får ett genombrott

Ang. kommersiell TV i Sverige

någonstans, så går resten av sig själv. Det finns många tvärsäkra påståenden om att frågan inte gäller om vi skall ha kommersiell TV utan när. Jag undrar om inte denna tvärsäkerhet är något mindre i dag.

Reklamivrarna tycker att Sverige i det här sammanhanget är ett efterblivet land, och man radar upp siffror om hur många länder som har reklam-TV för att belägga påståendet. Vi som är emot reklamfinansierad TV ser inte samhällsnyttan av en sådan reklam som skulle leda till en ökad produktion och därmed ökat välbefinnande. Vi beaktar inte, säger man, medborgarnas rätt till frihet i etern, vi fördröjer en behöblig kvalitetsförbättring, och vi nonchalerar minoriteterna. Allt det här skulle man snabbt och bra ordna, bara man finge betalda annonser i TV-rutan.

Med Dagens Nyheter kan man helt reservationslöst instämma: Reklamentusiasterna har fallit för den ödesdigra frestelsen att ge sina fullt förställda inressen ord som täcker alltför vackra värden. Det har sagts ord som enligt min uppfattning klingar mycket bättre, nämligen att man vill ha reklam-TV av egoistiska skäl. Radiohandeln och radioindustrien har byggt upp en väldig apparat som kostat mycket pengar, och de pengarna vill vi nu ha förräntade, säger man och tillägger: Det är ju bara ett rimligt affärskrav. Gentemot det resonemanget måste man verkligen undra om tvivelaktiga investeringar inom den enskilda företagsamheten skall kunna motivera krav på att Sveriges riksdag skall frånga en på noggranna provningar baserad princip att hålla televisionen i Sverige fri från enskilda affärsintressen.

Man har gjort många försök att välsigna oss med reklam i TV. Ett förslag gick ut på att vi skulle medge reklam i TV och låta vinsten gå till hjälp åt de underutvecklade länderna. Alla försök duger! Det var verkligen intressant att i det sammanhanget lägga märke till de något ljumma kommentarerna från annat företagarkåll. Under en övergångstid kan vi naturligtvis tänka oss en så-

dan ordning, sade man där, men det är väl inget fel att tjäna pengar. Ja, det är naturligtvis där knuten ligger. Stora pengar i dubbel måtto finns att hämta från reklam-TV. Detta är, herr talman, bara ett konstaterande, ingen värdering.

När man har följt debatten i denna fråga har man blivit uppriktigt glad över en sak: Det finns ingen enda, såvitt jag vet, som har pläderat för att vi här i Sverige skulle kopiera det amerikanska systemet. Motionärerna förordar att vi skall göra som tyskarna, det vill säga ha reklam i monopolföretaget och sända dessa reklamslag på samma nät som övriga program. Det finns emellertid ett par ord att lägga märke till i detta sammanhang. Man säger: åtminstone till en början. Man tänker uppenbarligen, sedan man skaffat sig erfarenheter om de psykologiska och de andra förutsättningarna för att driva en sådan här verksamhet, gå över till det engelska systemet med ett licensfinansierat företag plus ett privatägt annonsfinansierat företag. Haken är bara att detta som man anser föredömliga system, som man nu alltså vill göra till föredöme även för oss här i Sverige, redan är utdömt av en statlig kommitté i England. Den kommitténs slutsats är sannerligen inte resultatet av några herrars tyckande, utan kommitténs slutsats är baserade på djupa opinionspejlingar.

I argumentattiraljen ingår även ett genomgående klankande på våra TV-program. Är nu denna kritik riktigt rättvis? Är det inte så att missnöjet många gånger rör sig om bagateller? I varje fall enligt min uppfattning finns det många bra program i TV, men man glömmer så lätt detta faktum. Att göra TV-program som tillfredsställer alla människor torde vara ogörligt. Det är i alla fall ett faktum att Sverige i TV-sammanhang anses såsom en av de stora nationerna, och detta inte bara beroende på att vi i vårt land har en så stor licenstäthet utan också rent allmänt bedömt. Den svenska televisionen åtnjuter respekt utomlands. Vi har fått flera både första och andra pris för svenska programska-

pelser i internationella TV-tävlingar. Jag vill därmed naturligtvis inte ha sagt att inte kritiken ibland kan vara berättigad. Det finns många önskemål, och en positiv kritik är alltid en stimulans. Enligt min uppfattning skjuter dock kritiken mot vår programpolitik över målet. Jag har en bestämd känsla av att man vädrar sitt programmissnöje med speciella beräkningar i bataljen om vi skall ha kommersiell TV eller inte. Vi får inte glömma att vi här har med reklamtränade människor att göra.

Bättre och bättre program är ett önskemål som vi kan samlas omkring alla. Naturligtvis är det en fråga om pengar, men inte enbart det. För att göra program fordras stor tillgång på skickliga pennor, på påhittliga människor, goda sångare, musiker, konstnärer, föreläsare och hela raden av människor som medverkar. Tillgången på sådana människor är begränsad i ett litet land. Dessa människor kan rimligtvis inte tänkas bli märkligare eller bättre om vi skulle göra program på två ställen. Vad man med visshet kan säga är att dessa medverkande kommer att bli dyrare. När det gäller publikidolerna kommer de att bli kolossalt mycket dyrare, om vi skall göra program på två ställen. Hur det skulle komma att gå i fråga om de människor som medverkar i seriösa program är kanske mera tvivelaktigt. Enligt engelska erfarenheter har man ju inte haft någon konkurrens härvidlag med de privatägda företagen.

Det synes mig också uppenbart, att om vi skall ha två TV-producerande företag kräver det en dubblering av de lokala och personella resurserna på olika områden. Detta måste betydligt fördyra programkostnaderna här i landet jämfört med om vi fasthåller vid vårt nuvarande monopolföretag. En programkonkurrens inom Sveriges Radio genom utbyggnad av regionala program o. s. v. är däremot säkerligen värdefull. Kan man på den vägen komma fram till nya uppslag och idéer, kommer jag att hälsa det med tillfredsställelse.

Man kanske säger att ett konkurrentföretag till Sveriges Radio skulle utveck-

Ang. kommersiell TV i Sverige

la en större talangjakt och därigenom ge oss bättre program och fler möjligheter att välja bland. Som jag redan har sagt ger erfarenheterna utomlands inte belägg för den uppfattningen. Drivkraften bakom en reklamfinansierad TV är att uppnå största möjliga försäljningseffekt för varje reklamkrona. Det leder naturligtvis till en konkurrens om tittarna i första hand, om programmen i andra hand. Det är alldeles naturligt att i en sådan reklampolitik det lättsmälta och publikfriande får en dominans på bekostnad av det brännbara, seriösa, exklusiva och speciella. Om ett program är bra eller dåligt kommer i ett sådant företag att bedömas efter det mätbara antalet tittare. Stora publiksiffror är ingen garanti för en god programstandard.

Jag vill här gärna citera kommunikationsministerns ord i direktiven: Publiken är ingen enhetlig formlös massa utan består av enskilda människor med nyanserade behov och önskemål, som han eller hon kan dela med majoriteter men som de kanske många gånger har gemensamma med större eller mindre minoriteter, och ofta sätter de dessa intressen högst. Dessa ord tycker jag för min del i ett nötskal ger ett av de starkaste skälen emot kommersiell TV men för ett dubbelprogram inom Sveriges Radio, som garanterar att vi får samma sändningstid och på den bästa sändningstiden kan sända varierande program, som verkligen innebär valmöjligheter för tittarna och ger möjlighet för alla kategorier av människor att se på TV med behållning.

Med stora understreckningar talar man om friheten i etern som en demokratisk rättighet. I koncessionen för Sveriges Radio finns en bestämmelse, som garanterar att olika meningsriktningar skall komma till tals. Det sker också i Sveriges Radio, som här har sagts tidigare. Man skulle kunna peka på en provkarta på åsikter och meningar i samhällsdebatten. Vad som sker och olika människors kommentarer till detta speglas snabbt i TV-rutan. Yttrandefriheten är inte större i länder där man har

Ang. kommersiell TV i Sverige

kommersiell TV, snarare tvärtom. Man är där obenägen att släppa fram debattinlägg, som man tror skall ogillas av majoriteten, program som man uppfattar som impopulära och som kan påverka publikfrekvensen och därmed reklamintäkterna.

Detta med frihet i etern är för övrigt en mycket lustig sak. Reklam för sprit och tobak skall ju inte få förekomma. Jag har den största förståelse för motivet, men jag måste sätta ett stort frågetecken för logiken. Varför skall man få reklamera för öl och vin men inte få ha information och propaganda i religiösa och politiska ting? Jag såg på bio för en tid sedan ett reklaminslag: Gå in i högern! Varför skulle man inte kunna ha något liknande i TV, om man nu slår vakt om frihetsprincipen? Ingen kan väl bestrida att religion och politik hör till de allra viktigaste områdena för yttrandefriheten och samhällsdebatten.

Jag förstår visst att reklam-TV är en värdefull sak för näringslivet, men den har bra litet med åsiktsfrihet att göra. Denna högst värdefulla sak garanteras enligt min uppfattning bäst i ett monopolföretag som hos oss liksom i andra länder, där man har samma system som vi.

Det är med glädje jag läst kommunikationsministerns erkännssamma och konstruktiva ord om en vidgad konsumentupplysning i TV och utredningens uppdrag att försöka pröva vägar för en effektivare köpvägledning åt allmänheten. Jag skulle tro att det blir mycket värdefullare för tittarna och även värdefullare ur samhällets synpunkt än annonser i form av »Den gula hinnan tar man bort med Pepsodent» eller »9 av 10 filmstjärnor använder Lux tvål» o. s. v.

Det skulle, herr talman, finnas mycket att tillägga i denna fråga, exempelvis om vi inte skulle kunna riskera att de sju minuternas reklam i TV-pauserna snart skulle mötas av krav på en utökad tid och att vi då skulle stå ganska funder samma inför placeringen av pauserna. Man skulle också kanske vilja gå in på frågan om riskerna för småföretagarna, som jag för min del tror är mycket sto-

ra. Jag hoppas verkligen att det finns någon som kan tala om för oss, om småföretagarna är oroad eller lockade.

En mycket allvarlig fråga i detta sammanhang är naturligtvis hur TV påverkar tidningarnas existens. Jag skall avstå från att gå in på den saken, då jag vet att andra kommer att göra det mycket bättre. Jag vill bara säga en enda sak. Jag har läst och hört företrädare för reklam-TV säga att detta med tidningarna över huvud taget inte har med frågan om TV:s framtid att skaffa. Jag måste säga att jag är illa berörd av sådana uttalanden. Opinionsbildningen, garanterad genom en fri och skiftande press, hör till demokratiens omistliga värden. Det borde verkligen inte vara ett andrahandsintresse för någon.

Ett av de verksammaste argumenten för reklam-TV är smygreklamen i vår nuvarande TV. Det är därför vi skall växla om spår, så att vi blir lite hederligare och ärligare, säger man. Jag medger gärna att det inte är så trevligt med de ohämmade försök, som man från affärslivets sida gör när det gäller att kringgå bestämmelserna, baserade på riksdagens beslut. Vad det visar — inte visar det enligt min mening så värst mycket om den stora ansvarskänsla på annonsörhåll som man så gärna talar om.

Annonstreklam förekommer ju överallt i vår miljö — hur skall man kunna undgå att i kameran få in en del sådan reklam? Radion gör ju vad som är rimligt för att undvika oavsiktlig sådan reklam. Men man skall inte driva talet om smygreklamen in i rena absurditeter. Och för övrigt försvinner inte smygreklamen om vi får kommersiell TV. Den kommer naturligtvis att finnas kvar precis lika mycket om inte ännu mer — det visar erfarenheterna utifrån. Även i länder med kommersiell TV är smygreklamen ett svårt problem. Det är internationellt.

Till slut, herr talman, några ord om reklamen i vårt nuvarande TV-företag. Den behövs inte för ekonomin. Kommunikationsministern åberopar den kraftiga stegringen av antalet licenser och räknar med att vi skall kunna få

Ang. kommersiell TV i Sverige

en tredubbling av de nuvarande medlen för programproduktion. Att som herr Larsson antyda, att vi någon gång i framtiden kanske får höjda licensavgifter, är ett argument som jag inte tycker hör hemma i dagens debatt.

Det finns goda och dåliga varor — det finns god och dålig reklam. Hur har man egentligen tänkt sig att urvalet av reklamannonser skulle göras? Vilka garantier kan ställas för att det urvalet blir objektivt? Eller menar man att allting skall släppas fram på TV-skärmarna i frihetens namn? Med vetskap om TV:s genomslagskraft tror jag mig kunna säga, att här ligger en väldig fara för tittarnas verkliga intressen, och har Sveriges Radio många gånger varit i blåsväder tidigare så är jag rädd för att det kommer att bli mycket värre i fortsättningen, om vi skall ha reklamprogram i Sveriges TV som gallras av några människor med uppgift att bestämma vad som får visas och inte visas.

Reklam behövs, säger man här. Ja visst, men skall reklamen *tingas* på oss? Annonser läser vi i tidningarna om vi vill, men kommer annonserna in i TV-rutan, då är det ett påträngande dörrknackeri.

Kommunikationsministern har i sina direktiv till radioutredningen gjort en utomordentlig genomlysning punktvis av argumenten för och emot kommersiell TV. Det har varit en stimulerande läsning, och jag håller helt med honom om att denna fråga skall bedömas främst ur samhällsekonomisk synvinkel, mindre ur företagets, liksom att det är stora svårigheter att här verkligen komma till någonting annat än subjektiva slutsatser.

I statsutskottet hade vi bl. a. besök av några experter, och jag antecknade faktiskt ett par yttranden som jag fann intressanta. Professor Kristensson vid handelshögskolan i Stockholm sade att det är omöjligt att mäta värdet av reklam för samhällsekonomin. Som medborgare, fortsatte han, är jag medveten om nackdelarna av reklam-TV; också i den här debatten har ju flera talare sagt att de är medvetna om riskerna.

Men professor Kristensson tillade: »Det har aldrig varit för dyrt att betala för vinsterna.» Vilkas vinster? Tänker vi på oss allihopa, sammanfattade i samhällsbegreppet, så kan man nog aldrig komma till någon annan slutsats än att de vinsterna är mycket osäkra och bedömningarna subjektiva.

TV påverkar mer än någonting annat våra värderingar, normer och beteenden i alla sammanhang. Därför är jag mycket glad över att kommunikationsministern nu har sagt ut att vi skall få en ordentlig forskning på detta område. Den behövs, och det brådskar.

När det gäller reklam i TV har kommunikationsministern sagt ett klarläggande ord: nej! Detta nej är baserat på en genomtänkt politisk-ekonomisk bedömning, och jag är helt övertygad om att hans ståndpunkt delas av det överväldigande folkflertalet.

Men man har också sagt: Varför skulle inte frågan kunna utredas? Är det verkligen vanligt här i huset, att man hos Kungl. Maj:t begär utredning om någonting, kring vilket det inte står en majoritet av riksdagens ledamöter? Herr Larsson tycker att vi dock borde kunna vara litet mer generösa i utskott och riksdag och tillstyrka utredning av frågan. Då kan man verkligen undra: Är det någon vettig mening med att utreda någonting som man har bestämt sig för att man inte vill genomföra? Att begära en sådan vänlighet, herr Larsson, är väl nästan att begära litet grand i överkant.

Jag ber om tillgift, herr talman, för att jag kanske talat väl länge och yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h) kort genmäle:

Herr talman! Fru Wallentheim talade tillrättavisande ord till oss stackars ledamöter av denna kammare, som råkar ha en positiv inställning till TV-reklamen. Jag skall endast bemöta henne i två punkter.

Hon sade att det engelska systemet för kommersiell TV redan var dömt — jag undrar om hon inte till och med använ-

Ang. kommersiell TV i Sverige

de ordet dödsdömt. Uppenbarligen syftade hon på den engelska Pilkington-rapporten. Jag vill gärna påpeka att den rapporten inte går emot förekomsten av TV-reklam som sådan. Rapporten har kritiserat vissa yttringar av systemet, och man föreslår en viss omorganisation av den s. k. independent television. Tydligt har man tänkt sig att det skall finnas ett särskilt topporgan som sköter programplaneringen, beställer program av produktionsbolagen och säljer annonstiden, med andra ord handhar ledning och skötsel.

Sedan vill jag i det sammanhanget peka på, att Pilkingtonrapporten har mött mycket hård kritik i England framför allt för sin förmyndaraktiga attityd mot allmänheten. Economist, den kända tidskriften, använder uttrycket »tantaktig» i sammanhanget. Labourledaren Gaitskell har i ett televisionsframträdande sagt att Pilkingtonrapporten är ytterst ensidig och inte har gjort rättvisa åt det kommersiella TV-företagets mycket betydelsefulla insatser.

Vidare har fru Wallentheim ifrågasatt, huruvida inte de mindre företagen kommer att missgynnas. Jag vill då peka på att Köpmanförbundet, som väl i detta sammanhang får anses företrädare de mindre företagen, har ställt sig mycket positivt till TV-reklam. Inom denna skulle särskilda anordningar kunna göras för de mindre företagen. Det skulle finnas möjligheter för mindre företag att delta i lokal annonsering i TV till rimliga kostnader. Det går att ordna, och det har ordnats utomlands. Erfarenheterna från utlandet har också visat att mindre företag har utnyttjat riksannonsering i TV och därigenom kunnat väsentligt utöka sin rörelse.

Herr LARSSON, NILS THEODOR, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Fru Annie Wallentheim talte om för undertecknad att det är att begära för stor generositet, när man kommer och begär utredning om det som regeringen bestämt sig för att säga det klarläggande ordet nej till. Ja, det är

naturligtvis bara att buga och tacka och ta emot, ty beskedet är ju klart och koncist givet. Men jag säger än en gång: Vi reservanter har inte begärt annat än utredning, och det kunde man ha haft råd till.

Sedan sade fru Annie Wallentheim också att stora pengar finns att hämta i reklam-TV, och det lät som om det fanns skumma finansintressen som där hade att ta till vara sina speciella önskemål. Men vi är väl ändå på det klara med, vi som deltar i denna debatt, att de stora pengarna, som obestriddligen finns att hämta i reklam-TV, är avsedda att gå till TV-verksamheten i övrigt och dess förkovran i form av programpengar.

Det är inte utan att jag känner igen fru Annie Wallentheim från tidigare närkamp 1956, och jag måste här konstatera att fru Wallentheim är sig i detta avseende lik — och tillåt mig, fru Wallentheim, att säga i alla avseenden sig lik — från 1956. Jag är glad över att få lämna denna vackra blomma till en av kammarens paranta damer.

Fru WALLENTHEIM (s) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Jacobsson vill jag säga att vad jag yttrade om att det engelska systemet var utdömt innebär det faktum att Pilkingtonkommittén har gjort ett mycket negativt uttalande om ITV:s nuvarande verksamhet och också, såsom antytt, föreslagit att den skall omorganiseras. En ny kanal 3 är kommittén inte heller villig att lämna till ett kommersiellt företag.

Vad beträffar de mindre företagen har jag inte blivit övertygad om riktigheten av vad som här sagts i det sammanhanget. Jag efterlyser och väntar att någon representant för småföretagarna skall klara ut för mig, om de är oroade eller lockade av detta. Jag föreställer mig att det finns många småföretagare som också har intresse av riksannonsering för att de så småningom skall kunna utveckla sina företag till större format.

I fråga om vinsterna på kommersiell TV nämnde jag bara vad jag har läst,

och alla vet väl att det är mycket räntabla pengar som investeras i sådana sammanhang. Jag gjorde bara ett konstaterande, ingen värdering.

Sedan tackar jag för blomman.

Herr GUSTAFSSON, NILS-ERIC, (cp):

Herr talman! Jag vill börja med att säga att jag inte avser att i likhet med en föregående talare avge någon deklARATION i högertrafikfrågan, helt enkelt därför att jag anser att den frågan inte hör till det här utlåtandet precis.

Tonläget i den här debatten skiljer sig på ett välgörande sätt från de irriterade rösterna i vårriksdagens debatt i radiofrågan. Då var ju några tämligen högljutt inne på en plädering som skulle ha kunnat medföra något slags piratism i etern. Från vårt håll framhöll vi vid det tillfället att den s. k. friheten som det då var fråga om, om den utnyttjades, skulle medföra kaos i radioverksamheten, bl. a. till följd av de ofrånkomliga begränsningar som gäller i fråga om våglängdsutrymme. Men vi framhöll också att det fåtalsvalde eller den maktposition som blir den praktiska följden av dessa begränsningar i största möjliga utsträckning måste motverkas genom en decentralisering.

I våras kunde vi inte märka några större sympatier för vår linje, men nu har uppenbarligen en strömkantring skett i den politiska opinionen. Folkpartiets landsmöte ställde sig ju avvisande till propån om kommersiell radio och TV och beträdde en väg som i princip ligger i vart fall mycket nära centerpartiets. Jag är glad att den interna kraftmätningen inom folkpartiet fick den utgången. Såsom framgår av utskottsutlåtandet präglas också tilläggsdirektiven till radioutredningen av en vilja till decentralisering, något som jag också vill uttala min tillfredsställelse över. Utskottet har ävenledes starkt understrukt detta.

I den allmänna debatten hör man ofta — rätt ofta i varje fall — att det s. k. radiomonopolet inte innebär några som helst risker så länge det har staten och

Ang. kommersiell TV i Sverige

folkrorelserna eller, som man också säger, folket som huvudman. Jag tycker att ett sådant resonemang är alltför enkelt och lättvindigt. Visst kan man ha vissa allmänna riktlinjer, definierade genom ord som »gemensamma demokratiska värden», »främjande av folkbildningen», »god underhållning» o. s. v. Men det kan ju inte bli mer än en mycket vid och allmän ram, och inom en sådan ram kan mycket väl disproportioner och snedvridningar i ena eller andra avseendet rymmas. Går man längre än till denna allmänna ram i vad man brukar kalla folkets kontroll, ja, då lär man beskära radio- och TV-arbetarnas rörelsefrihet, uttrycks- och konstnärliga frihet, på ett sätt som i vart fall jag inte vill vara med om.

Radio och TV kan ju inte bara förmedla objektiva fakta. Det är ofrånkomligt och nödvändigt att de också förmedlar opinioner, värderingar och åsikter. Ingen lär väl bestrida att de som gör urvalet, de som bestämmer vad som skall släppas ut i etern, i praktiken har en betydande maktposition, och inte heller att inom den allmänna ram jag nämnde möjligheterna till en ensidig inriktning eller ett ensidigt urval är rätt stora. Man måste förutsätta att radioföretagets ledning ständigt uppmärksammar denna avvägningsfråga, men man bör också påminna om att radioledningen ibland fått uppbära rätt häftig kritik för sitt handlande härvidlag. Personligen tycker jag att det i en del fall funnits fog för denna kritik. Men det hör egentligen inte hit. Jag är inte på något sätt ute efter radioledningens skalp utan riktar mig mot systemet som sådant.

Det går av tekniska skäl inte att få något slags allemansrätt på radio- och TV-området. När man således får konstatera att radio- och TV-sändningarna förblir en exklusiv rätt och möjlighet, bör man inom den tekniskt givna ramen konstruera ett system, som möjliggör eller tvingar fram olika bedömningar och synvinklar vid urval och inriktning av programverksamheten.

Detta — och just detta — är bakgrunden till centerpartiets krav på en de-

Ang. kommersiell TV i Sverige

centralisering inom radio- och TV-verksamheten. Vi har främst framhållit att det ingalunda är nödvändigt att t. ex. sändningarna för de olika programkanalerna står under samma ledning och redaktion utan att man i stället bör eftersträva en uppdelning och fördelning så långt det är möjligt. Vi har också framhållit att en decentralisering även till lokalt och regionalt plan bör eftersträvas.

Vi åsyftar inte bara att t. ex. de lokala och regionala sändningarna rent tidsmässigt skall ökas utan också att ifrågavarande enheter ges en självständig ställning. Enligt min mening skulle detta befrämja radions och televisionens möjligheter att stimulera lokalt kulturliv, folkbildningsarbete och samhällsdebatt. Här vill jag också inskjuta, att denna ordning kräver en annan lösning beträffande det juridiska ansvaret för radiosändning. F. n. har radiochefen enligt praxis samma ställning inom radioföretaget som den ansvarige utgivaren vid en tidning. I år har emellertid framlagts ett utredningsförslag, som innebär att främst de ansvariga producenterna skulle inträda även som juridiskt ansvariga. Enligt min mening bör man beträda den linje som utredningen förordat. Det skulle sammanfalla med och underlätta den allmänna decentraliseringen, vars önskvärdhet jag här sökt ge uttryck för.

Om man, herr talman, granskar de propåer om kommersiell TV som framförts i de nu aktuella motionerna från högerpartiet utifrån dessa allmänna utgångspunkter, får man väl först uppmärksamma att det egentligen rör sig om två förslag, dels ett fristående kommersiellt TV-företag av engelsk modell, dels betalda reklaminslag i en TV-verksamhet av nuvarande typ.

Vad det förstnämnda beträffar har det visat sig att helt kommersiella TV-företag medfört en viss inriktning av den allmänna programverksamheten, åtminstone om man får tro att Pilkington-rapporten inte är helt ogrundad. Kommercialiseringen skulle ha medfört dels s. k. vulgärt lockande program med stark

dragning åt sexualitet och våld, dels s. k. snälla program av skvalkaraktär, vilkas syfte varit att hos lyssnarna skapa ett för reklam mottagligt stämningsläge. Däremot tycks inte ett kommersiellt företag vara särskilt angeläget att ta upp samhällsspörsmål i vid bemärkelse och ämnen som bränns. Att en sådan bunden inriktning skulle vara av särskilt värde inom radio- och TV-verksamheten måste betvivlas. Det tillgängliga och kommande utrymmet för en ökning av sändningstiden kan säkert utnyttjas på ett bättre sätt, och möjligheten för en friare ställning och för fler synvinklar och avvägningsaspekter i skilda spörsmål för radion kan säkert ökas.

Om man medger vissa reklaminslag i en TV-verksamhet av nuvarande karaktär, kan dessa möjligheter kanske — jag säger *kanske* — bevaras i den övriga programverksamheten, men endast under den absoluta förutsättningen, att man skapar vattentäta skott mellan reklamen och den övriga programverksamheten. Kommer den allmänna programverksamheten i ekonomisk beroendeställning till reklamverksamheten, kan det få vissa konsekvenser, även om man från början menade att detta helt skulle undvikas genom klara och absoluta gränser mellan reklamen och den egentliga programverksamheten.

En del förespråkare för reklam i TV brukar ju argumentera med att det skulle bli billigt för tittarna, och det är ju populärt. Å andra sidan kan den saken knappast innebära något annat än att TV-företaget för sin programproduktion blir beroende av reklamintäkterna.

Den där tesen om att det skulle bli billigare förefaller mig dåligt underbyggd. Jag har till och med på en och samma ledarspalt i en tidning kunnat konstatera, dels att de som medverkar vid TV-verksamheten skulle få långt bättre betalt till följd av den konkurrens om programkrafterna, som skulle uppstå om vi finge ett kommersiellt företag, dels att programproduktionen skulle förbilligas. Hur de båda påståenden går ihop har jag inte fått någon anvisning om. Man får väl ha klart för sig, att

om man skulle ha en TV-verksamhet av viss omfattning och kvalitet, blir kostnaden på det hela taget lika stor, oavsett finansieringsmetoden. De erforderliga pengarna skall in — antingen genom licensavgift eller liknande eller också genom reklamintäkter.

Jag vill dock peka på två skillnader. Vid en finansiering via reklam skall förutom den egentliga programverksamheten också själva reklaminslagen betalas. Vid en licensfinansiering föreligger vidare friheten att avstå från TV och därmed också från licenskostnaden. Vid en reklamfinansiering kan man visserligen avstå från TV, men man lär inte komma ifrån en viss del av de reklamkostnader som konsumenterna, även om det inte sker synligt, får vara med och betala.

Nu sägs det visserligen, att TV-reklamerna skulle vara så samhällsekonomiskt nyttig att den skulle betala sig. Ja, på den punkten argumenterar ju båda sidor mot varandra utan att kunna leda sina ståndpunkter i bevis. För min del är jag inte någon motståndare till reklam och annonsering allmänt sett. Det är nödvändiga inslag, som vi inte kan avvara i vår ekonomi. Jag vågar dock reducera det där talet om allmän samhällsekonomisk nytta till att det säkert kan anses vara nyttigt för *vissa* företag eller kanske branscher inom näringslivet. TV-reklamerna gäller ju främst en märkesreklam, som är av intresse endast inom vissa delar av näringslivet, nämligen där märkesvaror, och kanske särskilt några få märkesvaror, är dominerande.

Märkesreklamerna är över huvud taget omdiskuterad. Många menar, att den går förbi det som är relevant för konsumenten och inriktar sig på att så mycket som möjligt behärska marknaden genom att på ett mer eller mindre suggestivt sätt pränta in själva märket. Det är möjligt att detta kan leda till en ökad avsättning av märkesvaran i fråga, men att det skulle verka förbilligande på det hela taget med den ökning av märkesreklamerna som skulle bli följden av reklam i TV tillåter jag mig betvivla. Man

Ang. kommersiell TV i Sverige

måste ju också hålla i minnet att det finns företag och branscher som inte är lämpade för TV-reklam.

Herr talman! Vid en summering finner jag inte några sådana fördelar med TV-reklam, att de motiverar ett avsteg från de principer för radio- och TV-verksamheten som jag här antytt. En annan sak är om det i näraliggande länder blir en TV-reklam, som snedvrider konkurrenssituationen och ställer vårt näringsliv i en ogynnsam position. Då kan man komma i den situationen att man säger: »Härtill är jag nödd och tvungen.» Men jag vill också till den brasklappen foga en annan brasklapp. För min del är jag inte beredd att tillstyrka reklam i svensk TV av den anledningen att det förekommer sådan i näraliggande länder, inte ens om reklamen så att säga »avnjutes» i vårt land eller är riktad till vårt land, om det inte *direkt* och *klart* framgår att den verkligen ställer vårt näringsliv i en *ogynnsam konkurrenssituation*.

Med detta, herr talman, ber jag att få instämma i yrkandet om bifall till utskottets förslag.

Herr MÖLLER (s):

Herr talman! Statsmakterna har ju sedan mycket länge fastlagt målsättningen för radio och TV liksom också finansieringssystemet. Frågan i dag är om det finns tillräckligt starka skäl för att ändra på denna målsättning och införa ett nytt finansieringssystem genom att tillåta kommersiell reklam i TV.

Denna fråga kan man naturligtvis se ur skilda synpunkter, och det har skett i dag. För den vanlige TV-tittaren är önskemålet emellertid främst att få så bra och allsidiga program som möjligt. Han torde i regel vara mycket litet primärt intresserad av TV-reklam.

Annonssören som har tillgång till TV är intresserad av sådana program och en sådan inriktning av programmen, att de ger största möjliga utbyte för annonspengarna. Det är alls inte säkert att dessa önskemål sammanfaller. Man kan tvärtom tänka sig att de korsar varand-

Ang. kommersiell TV i Sverige

ra, oavsett hur goda ambitioner reklamintressena än må ha.

Som företrädare för svenska folket har riksdagen särskild anledning att se hela problemet ur ett vidare perspektiv. I första hand inställer sig frågan hur man bäst kan säkra valfriheten åt TV-tittaren. Om det sker bäst genom att införa kommersiell reklam, då skulle tveksamheten bli ingen eller mycket ringa. Man behöver emellertid inte vara skeptisk mot reklam och annonsörer för att bli tveksam just om den kommersiella reklamen i TV. Den ökade valfrihet som är önskvärd förefaller bäst tryggad genom att i första hand en andra programkanal införes i TV med bibehållande av nuvarande radio-TV-företag. Därigenom kan man sannolikt också bäst tillgodose minoriteternas intressen, vilket är en central fråga. Den tendensen finns ganska självfallet i televisionen.

Med en kanal tenderar man att söka tillgodose de allra största tittargrupperna, främst under bästa sändningstid, och därmed riskerar man att de mera exklusiva intressena kommer att skjutas åt sidan, även om de omfattas av rätt stora grupper, till andra sändningstider eller helt komma bort. Den tendensen skulle säkerligen bli starkare genom införande av en kommersiell reklam, vilket otvivelaktigt erfarenheterna från utlandet tyder på.

Det blir ganska självfallet ett starkt intresse hos reklamföretagen och annonsörerna att få sin reklam i anslutning till program på bästa sändningstid. Ett uttryck för detta är att reklamen på bästa sändningstid i utlandet är dubbelt så dyr och ibland tre gånger så dyr som på mera perifera sändningstider. Tonvikten läggs vid den kommersiella reklamen i radion, som vi känner till från England och Amerika, på lätta program av typen Vilda Västern-filmer, frågetävlingar, kriminalscener. Risken för att programmets sammansättning, inriktning och allmänna nivå starkt påverkas har omvittnats icke minst i Sveriges Radios styrelses remissvar, som är ett tungt vägande dokument.

Att risken för en sådan programsam-

mansättning och inriktning är allvarlig omvittnades i somras av en känd tidsningsman — Alf Martin — i en rapport från England. Han skrev: »Dessa oändliga TV-timmar av trivialiteter, tarvlighet och liknöjdhet, endast avbrutna av smockor, revolverskott, knivhugg o. s. v. förråder åt något gått galet.» Han talar om den kommersiella sändarstation som i dag har prisats av en del talare.

Mot dessa farhågor kan man naturligtvis mobilisera goda ambitioner och andra försäkringar, men här föreligger faktiskt från flera länder ett erfarenhetsmaterial som man inte kan vifta bort. Pilkington-rapporten, som här har underskattats och undervärderats i dag, har åtskilligt att säga oss. För någon tid sedan bildades i vårt land det s. k. TV-främjandet, en sammanslutning av ett trettiotal företag som satsar sin propandaganda för att få koncessionen på ett fristående televisionsföretag, finansierat genom reklam. Ingen i riksdagen har höjt sin röst till förmån för detta projekt, och det är också svårt att tänka sig att ett nytt fristående TV-företag av denna typ skulle vara till bästa gagn för TV-publiken. Man skulle snarast riskera att två sålunda konkurrerande företag skulle sända samma program på samma sändningstider, program som rikta- de sig till största möjliga auditorier. Det skulle ingalunda öka valfriheten.

Jag vill återropa ett uttalande i den amerikanska nöjesindustriens främsta språkrör, Variety, som på tal om konkurrensen genom kommersiell reklam i radio säger: »En sak är säker. Medan konkurrens i det förgångna nästan alltid betytt större urval av varor och tjänster för konsumenten, har den verkat i rakt motsatt riktning på rakt motsatt sätt i TV. Konkurrensen har resulterat i en begränsning både till omfång och variationsrikedom i fråga om de program som erbjuds den allmänhet som är detta mediums avnämare.»

Vi kunde ta dessa risker om så krävdes för att finansiera den fortsatta utbyggnaden av svensk TV. Att döma av statsrådet Skoglundts tilläggsdirektiv till radioutredningen liksom av Sveriges Ra-

dios remissyttrande är så inte fallet. Tvärtom hävdas där, att prognoserna visar att det är möjligt att bygga ut ett program 2 i TV under de närmaste åren med nuvarande licensavgift och finansieringssystem. Slutsatsen blir att det inte finns något finansiellt tvång att införa kommersiell reklam för att påskynda utbyggnaden. Den går så snabbt som personella och andra resurser tillåter.

Men det kan finnas andra intressen, även om man inte behöver reklamen för finansieringen, och även om tittaren inte primärt är intresserad av reklam. Som tungt vägande motiv för TV-reklam kan anföras näringspolitiska och samhälls-ekonomiska synpunkter. Det är inte programmen och den allmänna programstandard som förs fram härvidlag, utan man koncentrerar sig till reklammomentet. Det är argument som knappast verkar övertygande, då man säger att TV-reklamen skulle ha en så stimulerande inverkan på samhälls-ekonomien eller näringslivet. Jag tror det är ytterst tveksamt om man totalt kan främja näringslivet genom sådan reklam. Det finns i alla händelser inte några som helst belägg från något annat land för att så skulle vara fallet. Att engelska samhälls-ekonomien eller brittiska näringslivet skulle ha utvecklats snabbare under de fem år man har haft kommersiell reklam i televisionen där finns det inte något belägg för. Det har heller inte påståtts här utom i allmänna talesätt. Vad som avgör näringslivets kapacitet är djupare liggande ekonomiska orsaker, tillgång på kapital, tillgång på arbetskraft och liknande faktorer.

Däremot kan man givetvis genom TV-reklam öka försäljningen av vissa varor till förmån för vissa företags produkter, men man ökar inte köpkraften hos konsumenterna genom TV-reklam. Man kan på sin höjd påverka konsumtionens inriktning från en vara till en annan eller från ett företag till ett annat, men ingalunda skapa en total ökning av näringslivets kapacitet.

Det ligger i sakens natur att vad som mest reklameras i TV är de typiska

Ang. kommersiell TV i Sverige konsumtionsvarorna. Om man ser på en brittisk undersökning från 1961 ligger tonvikten mycket markant på mat och dryck, kosmetika, toalettartiklar, tobaksvaror och hushållsredskap. Det är endast vissa sektorer av konsumentvaruindustrien som berörs.

Reservanterna vill särskilt undersöka effekten av TV-reklamen för de mindre företagen. Jag tycker det är ett ytterst välbetänkt yttrande. Det är dessa företag som har de minsta chanserna att klara sig i reklamkonkurrensen i TV. Redan nu torde många ha det rätt svårt, och läget riskerar att försvåras gentemot dem, som främst dominerar reklamen, nämligen de riksomspännande företagen och affärskedjorna samt de internationella koncernerna.

I England kostar det cirka 45 000 kronor per minut under bästa sändningstid eller 11 000 kronor per 15 sekunder. Siffran visar att små och medelstora företag knappast kan vara med i dansen. En minut kostar 45 000 kronor — då skall man ha fina bokslut för att kunna vara med!

Industriförbundet tycks ha detta dilemma klart för sig, vilket framgår av dess remissyttrande, men tror att denna nackdel för de mindre företagen kan motverkas genom tillgång till reklam även i TV:s regionala och lokala program. Man skulle alltså söka motverka nackdelarna för småföretagen genom att öka spridningen av reklamen till de regionala och lokala programmen. Man skulle alltså där i hemmen inte ha någon möjlighet att undkomma denna reklam.

Reservanterna vill också undersöka TV-reklamens inverkan på tidningarnas ekonomi och annonsinkomster. Även där söker industriförbundet ge lugnande försäkringar och säger, att erfarenheten visar att någon nämnvärd minskning inte skett för tidningarna genom TV-reklamen, och — tillfogas det med en talande vändning — om så vore kan det inte bli avgörande för frågan. Det är nog riktigt att statsmakterna, tittarna och reklamintressena inte kan låta enbart denna faktor vara avgörande. Jag

Ang. kommersiell TV i Sverige

tror dock att den bör granskas och införas i den övriga bilden, och jag kan dessvärre inte dela den optimistiska inställning som TV-främjandet uttryckt genom herr Peterson, nämligen att pressens annonsinkomster skulle kunna öka tack vare TV-programmen. Denna fråga har ett intresse inte enbart för tidningarna själva utan även ur allmänna och samhällseliga synpunkter, nämligen i den mån man kan befara att TV-reklamen negativt påverkar pressens ekonomi och tidningarnas möjligheter att fortleva.

Jag skall här ta två exempel från två av världens främsta tidningsländer — för att vi inte skall behöva röra oss med allmänna talesätt. I Japan hade dagspressen 1950 74 procent av de totala annonskostnaderna. Det året infördes kommersiell reklam i radio. Tidningarnas andel började då minska. År 1953 infördes kommersiell reklam i Japans television. Dagspressens annonsavdelning var då nere i 65 procent. År 1959 är denna andel nere i 43 procent. Radion har 11 procent, och televisionens andel har snabbt ökat till över 17 procent. Denna utveckling fortsätter. Dagspressens relativa andel av annonseringen minskar.

I England — det främsta tidningslandet om man ser till tidningskonsumtionen per capita — har pressens annonsinkomster i pund räknat hållit sig väl uppe totalt. Men relativt är tendensen densamma som i Japan. När kommersiell reklam infördes i England 1956, var pressens totala andel i annonsinkomsterna över 51 procent. I följd var den nere i mindre än 45 procent. Men var som här särskilt förtjänar att uppmärksammas är att dagspressens annonsandel i England har hållit sig vid 28 procent — en siffra som varit oförändrad sedan år 1948. TV har i England på fem år ökat andelen till 20 procent av de totala inkomsterna mot dagspressens 28 procent, och det kan inte råda någon tvekan om att televisionens annonsandel inom kort kommer att passera och överstiga den brittiska dagspressens. Det är otvivelaktigt en faktor som inte kan viftas bort på ett så enkelt sätt som gjorts här i debatten och likaledes på annat

håll, ty det är en faktor som har medverkat till den svåra tidningsdöd som gått fram över England och medverkat till att tidningar även med miljonupplagor måste ge upp andan på grund av den sviktande ekonomien. Jag vill inte säga att det kommer att gå på samma sätt i vårt land, men det finns inte heller någonting som talar emot att vi inte skulle drabbas av exakt samma utveckling som de länder jag här talat om. Tidningsdöden skulle påskyndas genom reklamfinansierad TV helt enkelt på grund av att det ekonomiska underlaget för dagspressen skulle svikta. Och jag betonar detta inte endast på grund av ett egoistiskt intresse för tidningarna. Jag tror att detta har betydelse för hela samhället och för den offentliga och politiska debatten och för vårt folkstyre över huvud taget, eftersom en fylig dagspress mångsidigt sammansatt är av största vikt för hela vår demokrati.

Till sist, herr talman, vill jag säga att om man gör en avvägning mellan de faktorer som är mest betydande i denna fråga, blir man inte övertygad av behovet av en reklamfinansierad television. Det är en omdömesfråga, om vi trots detta ändå vill att en utredning skall penetrera sammanhangen. Riksdagen brukar inte begära utredningar med mindre än att man känner sig övertygad om behovet. Jag känner mig ingalunda övertygad om att det är nödvändigt och önskvärt att tillstyrka en sådan utredning, så mycket mer som det varken samhällsekonomiskt eller för den enskilda TV-tittaren föreligger vägande skäl i nuläget att utreda frågan.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Det har redan talats mycket i denna debatt. Kammarrens ledamöter önskar säkert, att debatten skall avslutas så att juledigheten kan börja. Det mesta, som finns att säga i denna fråga, har ju redan blivit sagt. Eftersom jag tillsammans med herr Bergh har väckt en motion i detta ärende, kanske det

emellertid kan tillåtas mig att yttra några ord. Skulle jag därvid upprepa något av vad som tidigare sagts, må kanske även det vara tillåtet i en så stor och viktig fråga som denna. Efter att ha lyssnat till alla uttalanden om de stora olyckor, som skulle inträffa i vårt samhälle, om denna fråga skulle utredas, borde faktiskt tveksamheten för min del ha blivit allt större om jag skulle delta i debatten, men jag gör det alltså ändå.

Det kan inte förnekas att i den allmänna debatten under detta år frågan om reklaminslag i televisionen varit föremål för ett mycket stort intresse. Det kan inte vara det ärende, som i dag behandlas, som skapat detta intresse, utan det måste vara andra och starkare krafter, som är i rörelse. Ingen kan ta miste på att näringslivet här har ett stort och påtagligt intresse. När riksdagen i maj månad 1956 fattade beslut om formerna för och organisationen av svensk television, var majoriteten i statsutskottet och riksdagen inte främmande för att betalade reklaminslag framdeles kunde tillåtas. Nu är emellertid denna tanke aldeles omöjlig. De som har makten att besluta kan inte ens vara med om att tillåta, att frågan får utredas och belysas ur olika synpunkter.

När kommunikationsministern och statsutskottets majoritet säger nej till en utredning av frågan om kommersiell television, kan man inför detta ställningstagande inte annat än erinra om de många tillfällen, då man just från det håll, där man nu inte vill gå med på en utredning, i andra sammanhang uttalat att det inte gäller något ställningstagande i den ena eller andra riktningen utan bara en utredning och ett klarläggande av problemet, vilket inte kan skada någon. Jag är inte säker på att — som herr Möller nyss gjorde gällande — enbart utredningar, om vilkas berättigande man är övertygad, bör verkställas. Under årens lopp är det nog många utredningar, som blivit lagda åt sidan, därför att det inte funnits någon majoritet för utredningsförslagen, men som, när de sattes i gång, ansågs berättigade.

Av herr Perssons anförande liksom av

Ang. kommersiell TV i Sverige

en del andra uttalanden här i kammaren skulle man kunna få den uppfattningen, att det i dag gäller ett ställningstagande i frågan. Så förhåller det sig emellertid inte i verkligheten. Det gäller ju bara en utredning av frågan.

När det nu föreligger ett stort intresse från företagarvärldens och näringslivets sida för denna fråga, så förefaller motiven för ett avslag mycket egendomliga och svårförståeliga. Ännu mindre kan vi förstå regeringens handlingsätt, som torde vara mycket ovanligt. Bara någon vecka innan frågan skall avgöras i riksdagen lämnar regeringen genom sina direktiv till radioutredningen besked om att frågan inte skall utredas. Jag vill, liksom tidigare herr Larsson har gjort i denna debatt, göra en jämförelse med den för närvarande så aktuella frågan om högertrafikens införande, och jag hoppas att jag inte behöver be om ursäkt härför. Hade regeringen gått fram med samma försiktighet och varit lika intresserad av oppositionens uppfattning i televisionsfrågan som i frågan om högertrafikens införande, hade regeringens direktiv till radioutredningen inte kommit att innefatta ett förbud för att utreda frågan i sin helhet. Det finns anledning att ytterligare understryka vad som sagts i debatten om att regeringens sätt att handla är ett dåligt uttryck för en god demokratisk ordning.

När det nu ofrånkomligen finns ett stort och allmänt intresse för att televisionen även skall få utnyttjas för kommersiella syften, bör detta nog kunna ske inom ramen för monopolföretagets verksamhet utan att skada vare sig de kulturella eller ideella inslagen. Som en följd av reklaminslagen finns anledning till förhoppningar om längre sändningstid och program av högre kvalitet än som nu många gånger förekommer. Det finns utredningar som visar att reklam, inpassad i programmen på ett trevligt sätt, kan ge betydande inkomster till förmån för fler och bättre program. Här kan även erinras om ett uttalande av 1956 års televisionsutredning, enligt vilket televisionsreklam rätt organiserad och rätt skött inte kan anses motverka den ideel-

Ang. kommersiell TV i Sverige

la televisionens syften utan snarare främja dessa. Vore det inte välbetänkt att åtminstone försöksvis införa televisionsreklam i Sverige? Det kan tilläggas, att ingen skulle ta någon skada av detta.

Herr Persson betonade i sitt anföran- de, att till och med goda program i TV skulle kunna få vika undan för TV-reklam. Detta uttalande är väl ändå överdrivet i hög grad och ger uttryck åt onödigt stora bekymmer. Varför kan inte motståndarna till TV-reklamen tillägna sig den uppfattningen, att det kan bedrivas försöksverksamhet? Ett uttryck som numera ofta används är att vi börjar med försöksverksamhet. Det är inte ovanligt att förslag från regeringen motiveras med att det endast är fråga om försöksverksamhet tills vidare.

Säkert är ingen tilltalad av det mycket omtalade amerikanska systemet, vilket har understrukits i debatten från olika håll, där avbrott kan ske i pågående program för reklaminslag. Nej, i annan ordning bör reklamen visas, och ingen bör tvingas på reklam som sker under sådana förhållanden. Detta kan undvikas om reklamen sänds på bestämda tider.

Nog kan det anses vara rätt underligt att stora svenska företag, t. ex. stora exportföretag som deltar i TV-reklam ute i andra länder, skall vara förbjudna att ha sådan reklam här i Sverige, och att de skall vara förbjudna att ha det även i framtiden. När kommersiell TV har vuxit fram ute i Europa i det ena landet efter det andra tycker vi, som vi har sagt i vår motion, att Sverige verkligen inte har råd att avstå från detta instrument, som kan tjänstgöra som ett betydelsefullt medel när kontakt skall skapas mellan producent och konsument.

Här har av herr Persson i debatten nästan utfärdats garanti för att våra grannländer Danmark och Norge inte kommer att införa kommersiell TV. Emellertid får väl de som makten har i vårt land nöja sig med att lagstifta för vår del. De kan säkert bra litet påverka besluten i detta avseende i våra grannländer.

Vad som här kan hända har redan nämnts i debatten, och det får inte förbi-

ses att om Danmark går in för TV-reklam och med denna påverkar en betydande del av Sverige, så kan det i en sådan situation kanske inte bli lika lätt att säga nej till ett utredningsyrkande. Det föreligger risk för att Sverige kan komma i ett tvångsläge dels genom den tekniska utvecklingen på TV-området och dels genom att TV-sändningar från andra länder tränger på med sina reklaminslag.

Utvecklingen har gått så fort och antalet lösta TV-licenser är så många, att inga ekonomiska bekymmer för närvarande tycks finnas på detta område. Men om TV ytterligare skall byggas ut, när programtiden skall bli längre och när framför allt programmen skall bli av högre kvalitet, så behövs säkert de inkomster som kan tillkomma genom väl avvägda reklamsändningar. Om TV skall byggas ut till program 2, om det skall bli väsentligt längre sändningstid och om det skall bli program av väsentligt högre kvalitet utan reklaminkomster är jag för min del allvarligt rädd för att det blir höjda licensavgifter, eller också att det måste skjutas till betydande belopp via statsbudgeten.

Detta är orsaken till att jag, herr talman, ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr STEFANSON (fp):

Herr talman! Jag hade ursprungligen inte tänkt att deltaga i denna debatt, men fru Wallentheims efterlysning av de mindre företagens inställning till kommersiell TV har föranlett mig att begära ordet.

Jag vill först återropa Köpmannaförbundets positiva inställning till motionerna. Som bekant är Köpmannaförbundet företrädare för många små och medelstora företag — inom detaljhandeln. Köpmannaförbundet har helt anslutit sig till förslagen om en allsidig utredning på detta område.

Det kanske kunde räcka med detta påpekande om detaljhandels inställning till kommersiell TV, men jag vill också lämna några egna synpunkter på frågan.

Jag förstår att man kan hysa farhå-

Ang. kommersiell TV i Sverige

gor för att de mindre företagen inom handeln, hantverket och industrien skulle komma i ogynnsamt konkurrensläge om man inför kommersiell TV, därför att de inte har samma resurser som de stora företagen när det gäller reklambudgeten. TV-reklamen kommer, som herr Möller och flera andra mycket riktigt har påpekat, att kosta mycket pengar. Det skulle således inom handeln bli varuhusen, butikskedjorna, kooperativen och andra större företag som skulle ha möjlighet att nyttja detta medium. De små företagen skulle inte ha tillräckliga ekonomiska resurser härför.

Det ligger naturligtvis något i dessa farhågor. Men är det inte så även nu när det gäller de media vi redan har. De små enskilda företagen har t. ex. inte samma resurser till att använda rikspressen i sin reklam som de stora. Reklam från mindre företag förekommer i inte någon större omfattning i vare sig rikspress eller veckopress, utan i större utsträckning endast i den lokala pressen.

Från TV-främjandet sida har man därför också sagt, att man tänker sig att vid genomförandet av kommersiell reklam i TV skulle de mindre företagen kunna delta i lokal annonsering till rimliga kostnader, vilket herr Jacobsson redan påpekat.

Det är dock en annan sida av saken som jag vill lämna några synpunkter på. Det gäller en reklammetod, som de mindre företagen inom handeln och hantverket i stor utsträckning har använt sig av under de senaste åren både i riksannonsering och i veckopressen, en metod som också ger de mindre företagen ekonomiska resurser för en god propaganda. Det är den kollektiva branschpropagandan. Jag vill påstå att den varit av mycket stor betydelse för ifrågavarande branscher och företag. Jag vill visa på sådana branscher som bageribranschen, där den av branschen bedrivna brödpropagandan varit till mycket stor nytta för bagerierna, såväl för de mindre som för de medelstora, vidare möbelbranschen — vad har inte möbelbranschens kollektiva propaganda

betytt för de många småindustrierna inom branschen! — och blomsterhandeln, inte enbart genom propaganda för blomsterfrämjandet, utan genom propaganda för blomsterhandeln över huvud taget. En bransch som jag känner väl till är urbranschen. Där har branschens topporganisation genom kollektiv propaganda försökt trumfa in stjärnrumkarbegreppet hos den svenska allmänheten, och denna propaganda har varit av mycket större betydelse än den reklam varje liten urmakare för sig skulle kunna åstadkomma. Jag skulle kunna ta många andra exempel.

Jag förstår inte varför en sådan kollektiv propaganda, som åstadkommes med gemensamma resurser, inte skall kunna utnyttjas även TV. Jag tror att TV-reklam i allra högsta grad är lämplig för just sådana reklamformer. Jag är således av den uppfattningen, att de branscher inom handel och hantverk, som i huvudsak omfattar mindre företag, kan komma att ha en rätt stor nytta av kommersiell TV.

Betr. den mindre industrien vill jag framhålla, att vår storindustri — både den som arbetar för export och den som arbetar för hemmamarknaden — i mycket hög grad arbetar med underleverantörer. Den starka expansion, som den mekaniska industrien undergått i vårt land under de gångna decennierna, vilar i mycket hög grad på de s. k. hopsättningsindustrierna och de med dem samarbetande underleverantörerna. Bland dessa underleverantörer finns många mindre industrier. Se t. ex. på Volvo, som i sin produktion använder sig av många hundra mindre företag.

Det har här framhållits av många talare före mig, att det är ett önskemål, speciellt från industriens sida, att man får möjlighet att använda TV som reklammedium. Jag behöver inte upprepa de argument som har framförts. Jag vill bara påminna om att många västeuropeiska länder — det lär vara tretton stycken redan — har kommersiell TV. Jag vill också framhålla vad Köpmanförbundet sagt om att vi kommer i ett ogynnsamt konkurrensläge med reklam-

Ang. kommersiell TV i Sverige

och informationsmedel, när den ekonomiska integrationen på kontinenten växer sig starkare och konkurrensen på den inhemska marknaden därmed skärps. Skulle t. ex. den danska televisionen framdeles medge reklamprogram, är det mycket tänkbart att den mycket viktiga sydsvenska marknaden skulle kunna påverkas på ett för de svenska producenterna ogynnsamt sätt, säger förbundet. Jag vill tillägga, att det inte bara är den danska TV:n, som skulle kunna medföra denna ogynnsamma effekt. Med den starka utvecklingen på televisionsteknikens område kommer kanske de svenska TV-apparaterna att ganska snart kunna nås också av andra utländska stationer än de danska. Därmed har utländska företag möjligheter att konkurrera med svenska företag och svenska industrier på den svenska marknaden. Vi bör skaffa oss samma reklammedel utåt. Detta är ett av de argument, som föranleder Köpmannaförbundets inställning.

Jag har alltså sagt här, att den svenska industrien arbetar med många mindre industriföretag som underleverantörer. Det är lika viktigt för dessa mindre företag som för storföretagen att vi hävdar oss i den utländska konkurrensen. Dessa industrier har samma intresse som de *större industrierna* att vi får TV-reklam. Från de mindre företagens sida — i varje fall gäller det den organisation som jag tillhör och sitter i ledningen för — har vi ingenting emot att man företar en förutsättningslös utredning om kommersiell TV.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr statsrådet SKOGLUND:

Herr talman! Jag har begärt ordet bara för att lägga till rätta ett par saker, som herr Lundström tog upp i sitt anförande. I övrigt har ju den här debatten av reservanterna förts på ett mycket stillsamt sätt, om jag gör ett undantag för herr Sveningsson, vars anförande mera präglats av ståndpunkter än av synpunkter på frågan.

Herr Lundström gör gällande att regeringen har aviserat de direktiv, som här har diskuterats, alltför sent. Jag vill av den anledningen påminna herr Lundström om att regeringen redan i en tilläggsproposition i mars månad i år meddelade riksdagen, att tilläggsdirektiv rörande televisionen komme att utarbetas.

Herr Lundström ville, om jag förstod honom rätt, också göra gällande att utredningen inte skulle få syssla med riktlinjerna för programpolitiken. Emellertid skall utredningen bl. a. syssla just med att dra upp riktlinjerna för den framtida programpolitiken. Det är klart att i samband därmed också t. ex. de religiösa rörelsernas önskemål kommer upp till prövning och bedömning. Jag kan inte tänka mig att dessa rörelser skulle önska, att den tid som annars skulle kunna stå till deras förfogande skall utnyttjas av reklamintressenterna.

Jag vill också säga, med anledning av att herr Lundström sökte konstruera en motsättning mellan den deklaration, som statsministern hade gjort i någon tidning, och de direktiv, som regeringen har utarbetat, att det inte finns någon som helst motsättning mellan vad statsministern sade och vad som finns i direktiven — här föreligger en fullständig överensstämmelse.

Till herr Larsson i Högsby vill jag säga, att vad jag i direktiven har uttalat är, att det inte går att fastslå, om TV-reklamens samhällsekonomiska betydelse är positiv eller negativ. Detta har jag i direktiven motiverat med stöd av bl. a. ekonomisk expertis. Fru Wallentheim har redan angivit namnet på en av dessa ekonomer; jag skulle också kunna anföra andra namn.

Här har sagts att Danmark möjligen kommer att införa reklamfinansierad television och att vi med hänsyn till den risken redan nu bör företa en utredning. Ja, men i Danmark är man helt överens om att man inte skall ha någon reklamfinansierad television. Vad gäller frågan, huruvida man från Västtyskland eller något annat land skulle kunna nå över de svenska gränserna med televisions-

sändningar, är att säga, att detta på teknikens nuvarande ståndpunkt icke är tänkbart. Teknikerna har sagt att man svårigen kan räkna med detta i framtiden, på grund av att televisionens räckvidd är i hög grad begränsad.

Jag har svårt att förstå reservanterna när de menar att man bör företa en utredning. Den blir ändå helt hypotetisk, och vi brukar ju inte i den svenska riksdagen besluta om utredningar angående någonting som vi inte vet någonting om. Det finns här inga fasta konturer, utan det hela flyter. Reservanterna hemfaller åt ett önsketänkande när de menar att riksdagen skulle falla undan och företa en, såsom herr Stefanson sade, »förutsättningslös utredning» om någonting som vi inte vet någonting om.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Låt mig beträffande det sista som kommunikationsministern anförde säga, att det kan finnas två skäl för att företa en utredning. Det ena är, att sedan man bestämt sig för att vidta en åtgärd, kan man försöka utreda de problem som sammanhänger med genomförandet av beslutet i fråga. Det andra fallet är, att det kan gälla ett spörsmål som är föremål för en stor och intensiv debatt och som kanske rör en mycket viktig aspekt på samhällslivets område. Man kanske är tveksam om det finns anledning att fatta ett visst beslut eller om man bör låta bli. Då kan man företa en utredning för att få klarlagt de sakliga grunderna för ett beslut, vilka man kanske inte förut hade utredda. Vilka synpunkter man än har i den fråga som vi nu diskuterar borde man, som herr Nils Theodor Larsson redan sagt, ha kunnat vara så pass generös att man gått med på den utredning som reservanterna önskat.

Vad sedan gäller frågan huruvida tilläggsdirektiven aviserats för sent eller kommit för tidigt har jag den bestämda uppfattningen, som jag vill upprepa än en gång, att om det föreligger en motion med synpunkter på en viktig utredningsfråga, och om man inom regeringen är

Ang. kommersiell TV i Sverige tveksam eller kanske rent av negativt inställd till motionärens åsikt, så kan det väl ändå vara skäl att låta riksdagen uttala sig innan regeringen skriver direktiven. Det kan nämligen då framkomma synpunkter, som kanske kan påverka regeringen eller vara av betydelse för dess ställningstagande.

Vad jag här säger gäller — som jag redan framhållit — inte bara den fråga som vi nu debatterar, utan det är, herr talman, en principiell uppfattning som jag har.

Sedan tycker jag nog alltjämt att det föreligger en viss skillnad mellan den ståndpunkt, som statsministern intog i sitt uttalande till pingströrelsen, och de tilläggsdirektiv som regeringen senare utfärdat. Statsministern hoppades att den allsidiga utredning, som skulle ske, skulle ge det material som behövdes för att kunna bedöma *hela* problemkomplexet om TV:s framtida utveckling. De direktiv som har getts lämnar inte möjlighet för en bedömning av hela frågan, utan bara för en del av frågan. Det är det som jag anser är felaktigt.

Herr statsrådet SKOGLUND:

Herr talman! De direktiv som regeringen har skrivit berör ju hela området som sådant. Det som är utelämnat i direktiven är tanken på att företa en utredning om reklamfinansierad TV. Det är vad som fattas, och det är det som regeringen har menat att man icke behöver utreda.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Ang. kommersiell TV i Sverige

Herr *Larsson, Nils Theodor*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 189, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Larsson, Nils Theodor*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 89;

Nej — 49.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets memorial nr 23, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av första lagutskottets memorial nr 45, angående uppskov med behandlingen av visst ärende, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs statsutskottets memorial nr 198, angående tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1962/63.

Beträffande detta memorial hade utskottet hemställt, att detsamma måtte fö-

retagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

På gjord proposition bifölls denna hemställan.

Sedermera bifölls på gjord proposition vad utskottet i förevarande memorial hemställt.

Föredrogs statsutskottets memorial nr 199, angående uppskov med behandlingen av visst ärende.

Även beträffande detta memorial hade utskottet hemställt, att detsamma måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

På gjord proposition bifölls denna hemställan.

Därefter bifölls på gjord proposition vad utskottet i det nu ifrågavarande memorialet hemställt.

Anmälades tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 399, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om bekämpande av hönstyfus; samt

nr 400, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vardera av dem, att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsutlåtande fattade samma beslut som första kammaren.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 410, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av statens jordbruksnämnds råd jämte i ämnet väckta motioner.

Anmälades jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 411, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statligt stöd till

förbättrad torrläggning av Kvismaredalen m. fl. områden i Örebro län;

nr 412, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1962/63, såvitt propositionen avser jordbruksärenden, jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 413, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överförande av fiskprisregleringsmedel till försäkringsfond för en erkänd arbetslöshetskassa för yrkesfiskare.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vart och ett av dem, att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsutlåtande fattade samma beslut som första kammaren.

Anmäldes och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 414, i anledning av konstitutionsutskottets betänkande med förslag till lag angående ändring i stadgan den 21 februari 1941 (nr 98) om ersättning för riksdagsmannaupdragets fullgörande, m. m.; och

nr 415, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 191, med förslag till lag om rätt för kommun att bistå utländska studerande jämte i ämnet väckta motioner.

Anmäldes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 416, till Konungen angående tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1962/63.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i memorial nr 198 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 419, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till läkemedelsförordning, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i

utlåtande nr 43 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 420, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag rörande beredskapslagring av olja.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande kl. 19.00 och till sammanträde i morgon kl. 10.00; sammanträde skulle dock hållas endast för den händelse att andra kammaren beträffande något återstående ärende fattade annat beslut än första kammaren. Skulle kamrarna, anförde herr talmannen, stanna i skiljaktiga beslut och detta föranledde memorial av utskott, erfordrades plenum i första kammaren i afton för bordläggning och i morgon för beslut; föranledde skiljaktigt beslut ej memorial utan allenast förslag till skrivelse, skulle plenum erfordras endast i kväll.

Anmäldes riksdagens kanslis förslag till Sveriges riksdags beslut under riksdagens vår- och höstsessioner år 1962.

Förslaget godkändes under förutsättning att andra kammaren i fråga om de delar i förslaget, vilka ännu icke av den samma slutbehandlats, fattade samma beslut som första kammaren.

Justerades protokollsutdrag för denna dag.

Herr TALMANNEN anförde:

Jag ber få meddela, att de vid höstsessionens slut icke justerade protokollen framläggs till godkännande onsdagen den 19 december kl. 12.00.

Jag ber också få meddela, att nästa års remissdebatt beräknas äga rum tisdagen den 22 januari med början kl. 10.00.

Härefter yttrade herr TALMANNEN:

Så är då för första kammarens del 1962 års riksdagsarbete avslutat.

Årets höstsession har präglats av en tämligen lugn arbetstakt, och några större motsättningar har inte kommit till synes vid behandlingen av de olika frågorna. Ändock har under sessionen stora och viktiga frågor behandlats — jag behöver här endast som exempel nämna förslaget till brottsbalk.

Så tackar jag alla kammarens ledamöter för deras insatser i riksdagsarbetet. Särskilt riktar jag detta tack till de av kammarens ledamöter som med detta års utgång lämnar riksdagen; de flesta av dem har ett mångårigt riksdagsarbete bakom sig.

Personligen tackar jag alla, både dem som nu lämnar kammaren och övriga ledamöter, för all den vänlighet och det överseende som visats mig även under det nu snart tilländagångna året. Jag ber också att få framföra vice talmännens tack.

Så önskar jag er alla en god jul och ett gott nytt år!

Detta tal besvarades av herr SANDLER i följande ordalag:

Herr talman! Under Eder säkra ledning har första kammaren nu nått fram till avslutningen av sina värv under årets riksmöte. Detta möte får sin särprägel i samhällshistorien främst genom trilogien skolreformen, socialbalken och, såsom herr talmannen nyss erinrade om, brottsbalken.

Uti den avskedshälsning som talmanen riktade till avgående kammarkamrater vill förvisso kammarens övriga ledamöter hjärtligt instämma.

Jag framför nu kammarens värdsamma och uppskattande tack till herr talmannen för den särskilt viktiga insats, som är Eder i vårt arbete. Det kapital av förtroende, som redan från övertagandet av talmansklubban i januari innehades av Eder, har under kammarens förhandlingar väl förräntats.

Kammaren framför nu till Eder sin önskan om en vilsam julhelg och ett gott nytt år!

Herr talmannen förklarade härefter, under förutsättning att andra kammaren i de för den återstående ärendena fatta de samma beslut som första kammaren, höstsessionen för första kammarens del avslutad.

Kammarens ledamöter åtskildes kl. 14.53.

Kl. 19.00, då andra kammaren ännu ej slutbehandlat de å föredragningslistan upptagna ärendena, återupptogs förhandlingarna, och hemställde herr talmannen, att kammaren måtte ajournera sina förhandlingar till kl. 22.00.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Då förhandlingarna kl. 22.00 återupptogs, meddelade herr talmannen, att andra kammaren icke ännu slutbehandlat de för den återstående ärendena, varför kammaren beslöt, på framställning av herr talmannen, att ajournera sina förhandlingar till kl. 23.30.

Förhandlingarna återupptogs kl. 23.30.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 419, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till läkemedelsförordning, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Kammaren medgav, på framställning av herr talmannen, att de anslag, som utfärdats om eventuellt sammanträde i morgon finge nedtagas.

Justerades ytterligare ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens ledamöter åtskildes kl. 23.31.

In fidem
K.-G. Lindelöw